

KISKÖRÖS MÚLTJÁBÓL

A kiskőrösi történetírás hivatalos lapja — Várostörténeti folyóirat — Megjelenik kéthavonta — ISSN 2676-8461

Előfizetési árak:
Szabadon hozzáférhető
www.psvkkiskoros.hu

Felelős szerkesztő: **Turán István**
Felelős kiadó: **Turán Istvánné**
Kiadja: **Petőfi Sándor Városi Könyvtár**
6200 Kiskőrös, Petőfi tér 4/b

A lap szellemi részét illető közlemények
a szerkesztőséghez küldendőek:
konyvtar@psvkkiskoros.hu

A tartalomból: Turán István – Jászai Mari, „a nemzet tragikája” Kiskőrösön; Turán István – Kiskőrös első evangélikus templomának elpusztítása 1730-ban; Bella Tibor Zoltán – Wattay (I.) János, a mai Kiskőrös alapítója; Bella Tibor Zoltán – Kiskőrös első állami iskolájának igazgatója; Szilágyi Frigyes és életműve; Bella Tibor Zoltán – Illy György és családja; Lapszemle – Miről írt az országos és a helyi sajtó 100 évvel ezelőtt?

Beköszöntő

Lectori salutem! – vagyis Köszöntöm az Olvasót! A régiek körében divatos volt így kezdeni az írást, klasszikus latin nyelven tisztelegve az érdeklődő közönség előtt, akik úgy döntöttek, hogy nem sajnálva rá a drága időt elolvassák a nekik szánt művet. Valahol ma is minden író, újságíró, blogger, szerkesztő, szerző vagy netán egy egyszerű kommentáló is azt szeretné, ha az általa jegyzettek eljutnának azokhoz, akiket valójában érdekel. Az ugyanis, hogy minél többen átfutják a szemükkel, ne adj Isten akár rokonszenveznek is vele, véleményünk szerint önmagában nem jelent mást, mint a 'tetszik' gomb használata a közösségi médiában: kezdetnek nem rossz, ám az érdeklődés fenntartásához ennél több szükségeltetik. A pár kósza tekintet, ami megakad ugyan egy-egy szalagcímen lehet rész cél például a hírszerkesztésben, de a figyelem fenntartásához ez itt sem elegendő. Oda bizony megfelelő és ellenőrzött tartalomra, stílusos narratívára és nem utolsósorban szakértelemre van szükség, hiszen bármelyik hiánya megkérdőjelezheti a befogadott információ hosszú távú értékét. Nos, igen. Az érték. Azt valljuk, hogy még a mai rohanó világban is ennek kell lennie a legfontosabb követelésnek, amit elvárhatunk másoktól, ugyanakkor ennek kell meghatározni a saját munkánk menetét és végkifejletét is.

Kedves Olvasóink! Elsősorban kiskőrösiek, ám nem szeretnénk kizárni a többi érdeklődőt sem, valami olyasmivel próbálkozunk meg a következőkben, amire helyben korábban még nem volt példa. Egy múltba tekintő tematikus folyóiratot fogunk indítani, nem titok elsősorban annak a rétegnek szánva, akik talán mélyebben is érdeklődnek a város múltjával, néprajzával, történetével kapcsolatban. Viszont ismételt hangsúlyozzuk, nem szeretnénk kizárni a célközönség köréből a többieket sem. Csupán a 'játék' kezdete előtt megmutatnánk, hogy mire is számíthat-

nak. Elsőre ugyanis furcsának tűnhet, hogy ilyen jellegű tartalmakat adunk közre, azonban itt kívánjuk megjegyezni, hogy az utóbbi pár év, különösen a 2018-as tricentenáriumi emlékvé rávilágított arra, hogy igenis létezik az a réteg, aki érdeklődik ebben a témában, s ha sikerülne konkrét események bemutatása mellett a rapszodikus ható, nem annyira köznapi történéseket, esetleg epizódokat is megmutatnunk, akár bővíthetne is ez a kör. Mert higgyék el, ilyenek is akadnak, nem is kevés! Ma már számos család polcán ott van a Kiskőrös története című tavaly megjelent színvonalas képeskönyv, amelyben szerzőként és szerkesztőként is közreműködtünk. A könyv áttekintő és népszerűsítő jellegű történetírás, ebben a műfajban pedig sok-sok nem kevésbé értékes mellékszál nem kaphatott helyet a feszes műfaji korlátok miatt. Itt a folyóiratnál, hála Istennek ilyen jellegű kötöttségeink nincsenek, szabadon 'ugrálhatunk' térben és időben.

A részletekre térve elárulhatjuk, hogy kiadványunkat, ezt már bizonyos csatornákon hallani is lehetett, nem nyomtatásban, hanem (egyelőre) kizárólag online felületen terjesztjük, mégpedig a város helytörténeti gyűjteményének helyet adó Petőfi Sándor Városi Könyvtár honlapján tesszük elérhetővé, annyi segítséggel, hogy minden egyes szám végén az Olvasó talál majd egy letöltési linket, amelynek használatával tárolhatja, illetve később akár ki is nyomtathatja az aktuális anyagot.

Ahogy ugyanis szoktuk volt mondani, összegyűjteni és publikálni való anyag akad bőven! Ide lehet érteni a klasszikus történeti kutatást, az évtizedekre visszanyúló helyi és országos sajtó szemléjét, vagy a 'véletlenül' előkerült izgalmasabb források kritikai megjelentetését, és még ha furcsán hangzik is, a családi legendáriumok arra méltó emlékeinek bemutatását is. Ebből a felsorolásból azonban az is kitűnik, hogy ez a műfaj, bár fog tartal-

mazni fényképeket is, azokat elsősorban csak szemléltetésre kívánjuk használni. A legnagyobb közösségi oldalon működő „Kiskőrös 300 – Kiskőrös Képekben” oldal, vagy a „Kiskőrös és környéke régen, tegnap és most” nevű zárt csoport erre százszorta alkalmasabbak. Mi elsősorban mesélni, információt, értéket kívánunk átadni Önöknek, kedves Olvasók, felidézve a régmúlt világát, őseink viselt dolgait, közelebb hozva a mai kor emberét hozzájuk, hogy az a kapocs, ami generációról generációra halványul, ne tűnjön el, hanem legalábbis valahol megmaradjon. Tudvalevő, hogy egyszer mindannyian csak emlékek leszünk a család és a város múltjában, ám higgyék el, ők a saját idejükben olyan alapot voltak képesek teremteni a számunkra, amelyre még ma is bizton építhetünk. Mi, a kiadvány szerzői azon a véleményen vagyunk, hogy pontosan ezért kötelességünk emlékezni rájuk, életükre, küzdelmeikre, eredményeikre és hibáikra is, amennyiben tanulni akarunk tőlük.

Ha optimistán szeretnénk fogalmazni, úgy elmondhatjuk azt az örökérvényűnek tartott igazságot: ahogyan mi viszonyulunk felmenőinkhez, amennyit megőrzünk belőlük, magunknak és gyermekeinknek, pontosan úgy fognak hozzánk is viszonyulni az eljövendő korok generációi. És ez igaz nem csak a család, de a városnak, a nagyobb családnak a vonatkozásában is. Mi legalábbis így gondoljuk. Ha úgy adódott, hogy az iménti hitvallással a kedves Olvasók is egyetértenek, hát akkor, ahogy szokták mondani: kalandra fel! Olvasásuk a kéthavonta megjelenő Kiskőrös múltjából-t, emlékezzenek velünk együtt, illetve ha úgy gondolják, hogy közlésre alkalmas történettel, fényképpel, legendával rendelkeznek, forduljanak hozzánk bizalommal.

A szerkesztőség nevében,
Turán István

Jászai Mari, „a nemzet tragikája” Kiskőrösön

Jászai Mari (1850-1926) igazi nagy formátumú szereplője, ha tetszik, legendája a magyar színjátszásnak, így nem tévednénk túl nagyot, ha ki mernénk jelenteni, hogy őt bizony nem szükséges bemutatni senkinek sem. Valódi beleéléssel játszotta drámai szerepeit, ennek kapcsán érdemelte ki nevének mintegy állandó jelzőjeként a „nemzet tragikája” megtisztelő címet. Krúdy Gyula egyenesen Ófelségének nevezte, utalva a nagyszony tekintélyére, amelyet tehetséggel és munkával vívott ki magának a színpadon és a mindennapi életben is. Soha nem titkolta, hogy rajong Petőfiért és művészetéért, sőt, a Petőfi-kultusz 20. század eleji feltámasztásában oroszán részt vállalt, még a Petőfi Társaság is tiszteletbeli tagjává választotta 1908-ban. Azonban ha fellapozzuk, illetve az internet segítségével rákeresünk életrajzi adataira, számos írásban, általában mindig a vége felé találkozhatunk a következő megállapítással: „[...] minden szilveszterkor felkereste a költő kiskőrösi szülőházát”.¹ A következő cikkben ennek a történetnek szeretnénk egy kicsit utánajárni.

Furcsa módon ugyanis Jászai Mari egyik írásában sem tesz említést erről a nemes gesztusról.² Féltreértés ne essék, a rendelkezésünkre álló források alapján cáfolni nem tudjuk az állítást, árnyalni némileg a történetet azonban lehetséges.³ Itt kell megjegyeznünk, hogy a századforduló, majd az 1910-es, 1920-as évek folyóiratai egyetlen egyszer tesznek említést ilyen látogatásról, mégpedig 1925. december 31-e kapcsán, erről a szilveszteri ünnepről azonban alább még bőven fog szó esni. Akkor tehát hol, és főképpen mikor jelenik meg először ’tudósítás’ a nagyszony rendszeres kiskőrösi útjáról? Az első általunk fellelt írásos nyom halálának évéből, 1926-ból származik. Szerzője Kárpáti Aurél, az írás pedig tulajdonképpen egy nekrológ, amely a Pesti Naplóban, Jászai egyik kedvelt lapjában jelent meg.⁴ A Petőfihez való viszonyának tárgyalásakor írta Kárpáti, hogy „[...] szilveszter éjszakáján évről-évre keresztülszáguldott szánkója az Alföldön, – egy tragikus Mab királyné

viharos fogata – hogy aztán éjjelkor, a Költő születésének órájában megtorpanjon a kiskőrösi szalmafedeles kunyhó előtt”.⁵ Némileg árnyalhatja a képet a következő forrás, amely 1934-ben íródott. Pásztor Árpád, a Budapesti Hírlap tudósítója utazott le Kiskőrösre, hogy megidézzék Petőfi Sándor szellemét.⁶ Az írásban intézett néhány kérdést a szülőház akkori gondnokához, a 73 esztendőes özvegy Márk Bertalannéhoz, többek között a következőt: „[...] – Jászai Marit ismerte? Özvegy Márk Bertalanné összecsapja a kezét. – Hogyne! Minden újév éjszakáján lejt ide, Petőfi verseket szavalt... Itt is hűlt meg szegény, mikor utoljára lent járt”.⁷ Márk néniről tudni kell, hogy 1914 és 1940 között volt a Petőfi-szülőház gondnoka, így amennyiben elfogadjuk emlékeit forrásértékű beszámolóknak a művésznő látogatásait illetően, csupán az 1914-26-ig tartó évekre hagyatkozhatunk, megemlítve, hogy 1922-től szervezte minden év szilveszterén a kiskőrösi Petőfi Irodalmi Kör a később hagyományossá vált Szilveszteri Petőfi Ünnepet, amelyeken általában a budapesti Petőfi Társaság is képviseltette magát. Ezekben a rendezvényeken Jászai mindössze egyetlen egyszer, 1925 szilveszterén vett részt. Ha tehát „minden évben” Kiskőrösre jött, akkor ennek ebben a 11 esztendőben kellett történnie, hozzátevé, hogy mindezt bizonyosan nem ’hivatalos’ minőségében tette. Petőfi verseket, legalább is a nyilvánosság előtt, csupán a már említett 1925-ös szilveszteren szavalt.

Érdeemes még felidéznünk egy utolsó forrást, amely ugyan a megjelenés idejét tekintve későbbi, tartalma miatt azonban mégsem elhanyagolható. Szerzője a nagyszony egykori barátnője, Dénes Zsófia, akinek visszaemlékezései először 1974-ben jelentek meg.⁸ Ő így emlékszik a látogatásokra és azok céljára: „[...] Újév táján visszajár hozzám. Elém áll sokráncú parasztszoknyájában, gyapjú réklíjében, belebújik rókamálós zekéjébe. Így öltözött egykor Petrovics Istvánné Hruz Mária. Fekete hárász téli nagykendőjét karjára akasztja. Majd fölveszi a szekéren. A szekérrúton Félégyháza és Kiskőrös között. Hány

Jászai Mari a századfordulón (Internet)

éve, hogy így állt előttem Szilveszter reggelén Jászai Mari? Több mint ötven éve. De ő már hosszú évek óta így ünnepelte a szilvesztert. – Mert nem igaz, hogy Petőfi anyja Kiskőrösön meleg szobában szülte meg gyermekét! – kiáltja szenvedéllyel. – Nem igaz. Én jobban tudom, mint a tanárok. Eleget kutattam a bölcsőhelye körül. Akiket faggattam, még ismerték azokat, akik a gyermek születésekor ott éltek. Azok jobban tudják, mint az irodalomtörténet. – Mária, csak nem mész ilyen hidegben és hóvihárban? – Ne szólj egy szót se! Megyek. Máris indulok, hogy le ne késsem a vonatot. Hófúvás? Északi szél? Valóságos orkán? Semmi! De ő sohasem másította meg akaratát, ha egyszer valamit elhatározott. Szerinte ezzel az áldozattal tartozott Petőfi emlékének”.⁹

Habár az ötvenéves távlat igen távolinak hathat, ez alapján a beszámoló alapján a nagyszony tulajdonképpen nem Kiskőrösre, hanem Félégyházára utazott vonattal, ahonnan az utat immár szekéren (Kárpáti-

¹ A teljesség igénye nélkül néhány példa: Szatmári Gizella: Jászai Mari őfelsége. In: Magyar Nemzet Online, 2002. 08. 14.; Túláradó életrajz és szenvedélyes kapcsolatok – Jászai Mari, az örökös tragika. In: Múlt-kor, 2016. 10. 05.; Vasi Ferenc Zoltán: Jászai Mari. In: Hetedhétvár, 2015. 02. 24.

² Pedig írásaiban és leveleiben is gyakran beszámolt Petőfivel kapcsolatos életeseményeiről.

³ Az Arcanum Digitális Tudománytár jóvoltából a mai kutatóknak lehetősége adódik óriási mennyiségű sajtó- és könyvtári anyag áttekintésére, mégpedig kereshető formátumban.

⁴ Kárpáti Aurél: Jászai. In: Pesti Napló, 1926. október 6. 3. o.

⁵ Uo.

⁶ Pásztor Árpád: Holt költők szülőföldjén – Petőfi Sándor. In: Budapesti Hírlap, 1934. május 6. 36. o.

⁷ Uo.

⁸ Dénes Zsófia: Úgy, ahogy volt. Gondolat kiadó, Budapest, 1974.

⁹ Uo.

nál szánon) folytatta, ez pedig mindenképpen érdekes adat számunkra.¹⁰ Egyrészt, ez alapján úgy tűnhet, hogy Jászai Mari elvetette Petőfi kiskőrösi születését, magáénak vallva azt (az azóta már igencsak meghaladt) a gondolatot, hogy a nagy költő tulajdonképpen Félegyházán látta meg a napvilágot, s csupán a lutheránus kereszttség kedvéért hozták át szülei Kiskőrösre, szekéren. Ebben az esetben azonban teljesen jogosan kérdezi a kutató, hogy ha évente Kiskőrösre jött, akkor miért a szülőházhoz ment, amelynek ebben a felfogásban nincs is létjogosultsága, s miért nem az evangélikus templomhoz, ahol Petőfit keresztelték? Erről már nem szól a fáma, ahogyan arról sem, hogy az 1910-es években bizony már korosodó művésznek ezek után mi módon tért haza Budapestre? Ahogyan fentebb is írtuk 'sem megerősíteni, sem cáfolni nem tudjuk' a leírtakat, mindazonáltal megpróbáltuk kissé pontosítani a történetet önmagát, amelynek „minden évben” kitétele véleményünk szerint még így is inkább tekinthető legendának, mintsem tudományosan igazolható ténynek.

Szilveszteri felolvasó est 1925. december 31-én

Korábban már említettük, hogy Jászai maga 1926-ot megelőzően egyetlen egyszer sem tett említést kiskőrösi látogatásairól. Halálának évében azonban Pesti Napló újságírója rövid interjú készített az ekkor már nagybeteg művésznővel, állapota iránt érdeklődve, az ő válaszában pedig ott volt ez a kis történet is: „[...] január elsején [valójában december 31-én] Kiskőrösön voltam Petőfit szavalni... Petőfi napján Petőfinél... Influenzával jöttem haza... Isíaszom lett.”¹¹ Valóban szerencsétlen esemény, ha azt a betegséget, amelyből már igazán soha nem gyógyult fel, imádott Petőfijének szülőhelyén, esetleg a hazaúton szerezhette. Azonban akad itt is némi információ, ami árnyalja egy kicsit a képet. A Magyarország című folyóirat még 1926. június 16-án megírta, hogy „[...] a nagyasszony még a múlt év utolsó

éjszakáján meghült, amikor négylovas szekéren ment éjjel Kiskőrösre (!), [...] Kiskőrösről már betegesen ért haza, a hideg zivataros éjszakán megfázott.”¹² A lap azonban június 19-én kénytelen volt leköszölni dr. Tepliczky Aladárnak, a kiskőrösi Petőfi Irodalmi Kör alelnökének tájékoztató levelét, melyből egészen másfajta eseménysor rajzolódik ki. Nem elég, hogy Jászai Mari nem szekérral, de vonattal érkezett (első osztályon), vagy az éjszaka sem volt hideg, netán zivataros, ám az éjfél szabdterti programon a művésznő már nem is vett részt.¹³

Most pedig következzenek a részletek, erről a napról ugyanis, akárcsak előkészületeiről bőséges forrással rendelkezünk. Az események bemutatásánál Tepliczky levele mellett Zoltán Jánosnak, a Petőfi Irodalmi Kör elnökének és az esemény főszervezőjének iratait,¹⁴ és beszámolóját¹⁵ fogjuk használni. Meg kell említenünk még mindenképpen Koroda Miklós két írását (1962, 1964),¹⁶ aki szintén jelen volt azon a bizonyos nagy eseményen, édesapja Koroda Pál, a Petőfi Társaság tagjának kíséretében. Sajnos ez utóbbi két forrás rengeteg pontatlanságot és csúsztatást tartalmaz, nem egyszer egymásnak is ellentmondva, forrásértékük éppen ezért csupán részben állapítható meg, jelentős kritikával kezelendők.¹⁷

A kiskőrösi Petőfi Irodalmi Kör iratai között található egy 1925. december 19-i dátummal ellátott jegyzőkönyvet, Mendelényi Jánosnak, az egyesület titkárnak kézírásával. Ezen a közgyűlésen közölte a tagsággal Zoltán János elnök, hogy a szilveszteri ünnepség két részből fog állni. Az első rész egy felolvasó est a Petőfi Olvasó Egylet Luther téri székházának nagytermében este 8 órai kezdettel, majd éjféltkor a szülőház előtt rövid megemlékezéssel folytatódik az esemény. Szintén ekkor jelentette be, hogy „[...] sikerült megnyernünk Jászai Marit, a nagyasszonyt, a Nemzeti Színház örökös, a Petőfi Társaság és a Petőfi Irodalmi Kör tiszteletbeli tagját, ki az ünnepi ülésen Petőfi verseket ad elő.”¹⁸

Zoltántól magától egy másik helyen értesülhetünk továbbá a szervezés menetéről, annak cseppet sem egyszerű mivoltáról, amely nem is csoda, hiszen mégiscsak az egyik legnagyobb magyar színésznőről volt szó, akinek szeszélyes természete ráadásul ismert volt a kortársak előtt is. „[...] Tagadhatatlan, hogy szertelen viselkedésével és lobbanékony természetével ámulatba ejtette kiskőrösi vendéglátóit, és a Petőfi-ünnep egész közönségét”.¹⁹ Már a felkérés során találkozott ezzel a bizonyos lobbanékonyssággal, amikor is Zoltán János Szávay Gyula, a Petőfi Társaság akkori főtitkárnak közbenjárását kérte a dolgot illetően. Szávay, aki jól ismerte a nagyasszonyt, eleget is tett a kérésnek, azonban közölte Zoltánnal, hogy mindenképpen menjen el hozzá, s hívja meg személyesen, hiszen úgy volna ildomos. Ám azt is hozzátette, „[...] szerintem be fogsz jutni hozzá. Csak meg ne ijedj nagyon, ha kissé rádripakodnék...”²⁰ A találkozóra Budapesten a Rudolf [ma Pesti alsó] rakpart 6. számú bérpalotájában került sor, s az előzetes reményekkel ellentétben Jászai csupán az ajtóban volt hajlandó fogadni kiskőrösi tisztelőjét. Mindazonáltal megígérte, hogy a Szávayval folytatott egyeztetést továbbra is érvényesnek tartja, december 31-én ott lesz Kiskőrösön, és szavalni fog.²¹

Így is történt. Aznap a délután háromnegyed hatos vonattal érkezett (nem lovas, vagy ökrös szekéren) a Petőfi Társaság számos tagjának kíséretében: vele tartott Szávay Gyula főtitkár, Havas István, Farkas Imre, Lampérth Géza és Géczy István. Koroda Pál már korábban megérkezett, gépkocsival. Jászai ekkor még jókedvében volt, belé is karolt Zoltán Jánosba, aki maga kísérte hintón szállására, mégpedig az egyik legvagyonosabb helyi családhoz, hogy a nagyasszonynak semmiben sem kelljen hiányt szenvednie. Amikor megérkeztek, ő a kedveskedő vendéglátók köszöntésére mindössze fejbiccentéssel felelt, majd kijelentette, hogy ásványvizet kér, amelyet a ház urának sietve kellett szereznie. A vacsorán nem vett részt,

¹⁰ Kiseb, lényegét nem érintő változtatással ugyanezt a történetet írta le Székely Molnár Imre az Amerikai Magyar Világ 1975. januári számában, Zarándokút címmel.

¹¹ Jászai Marinál, In: Pesti Napló, 1926. augusztus. 15. 38. o.

¹² Jászai Mari betegsége. In: Magyarország, 1926. június 16. 11. o.

¹³ Jászai Mari kiskőrösi útja. In: Magyarország, 1926. június 19. 10. o.

¹⁴ A Petőfi Irodalmi Kör iratai. Forrás: Petőfi Sándor városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény.

¹⁵ Zoltán János: Jászai Mari kiskőrösi útja. In: Pesti Hírlap, 1942. január 24. 5-6. o.

¹⁶ Koroda Miklós: Lady Macbeth kocsisa. In: Film, Színház, Muzsika, 1962, valamint Koroda Miklós: Machbeth magyar démona. In: Magyar Nemzet, 1964. május 4. 11. o.

¹⁷ Koroda Miklós az ünnepség helyszínéül a Szarvas Szálló színháztermét jelölte meg, holott a kortárs beszámoló egyértelműen a volt Petőfi Kaszinó Luther téri épületének nagytermét írják le, továbbá Koroda állítja, hogy éjféltkor a nagyasszony a szülőház előtt elszavalta Petőfi Jövendölés című versét, ám ezt kizárja az a tény, hogy Jászai az említett szabdterti ünnepségen már nem vett részt.

¹⁸ A Petőfi Irodalmi Kör iratai, 1925. XII. 19-i jegyzőkönyv. Forrás: Petőfi Sándor városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény.

¹⁹ Zoltán János: Jászai Mari kiskőrösi útja. In: Pesti Hírlap, 1942. január 24. 5. o.

²⁰ Uo.

²¹ Uo.

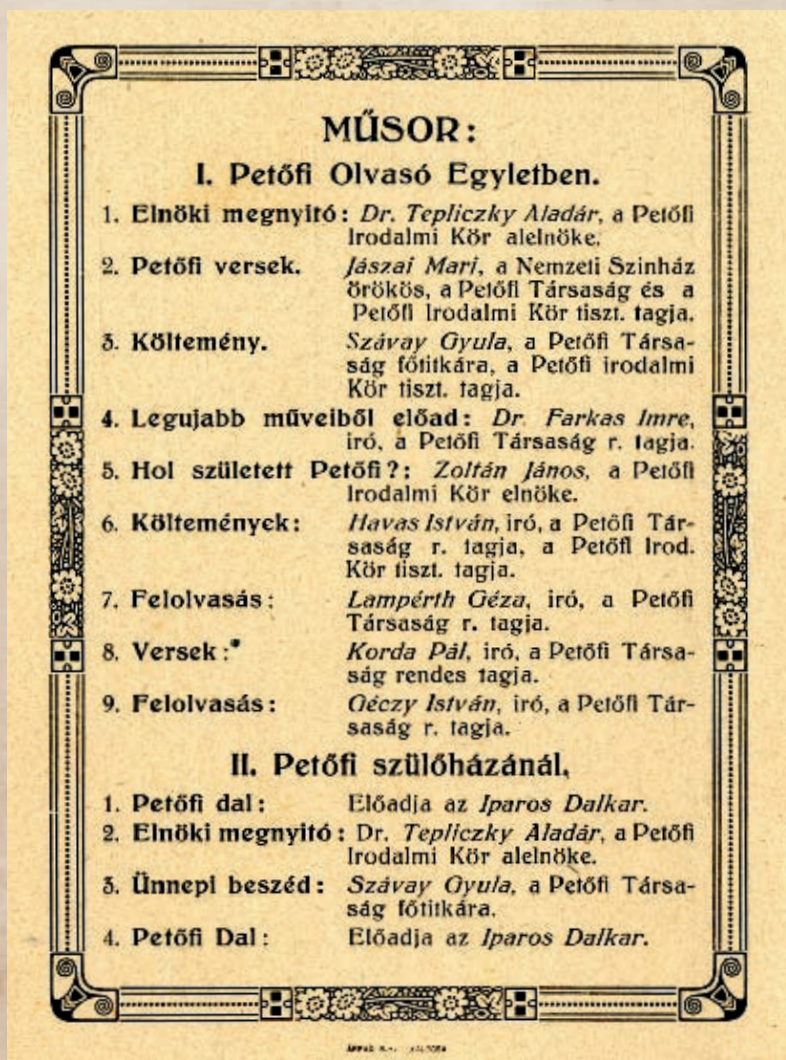
szobájába kérte az ételt, amelyet jóízűen elfogyasztott. Zoltán megjegyzi, hogy ezek után már jókedvűen lépett ki a társasághoz, mintha csak kicserélték volna.²²

Az este 8 órakor kezdődő felolvasó ünnepség a lehető legnagyobb rendben zajlott, Jászai Mari valósággal sziporkázott. „[...] Az ünnepre felsorakozott helyi és környékbeli nagy és előkelő közönség felállással, zúgó tapsal és lelkes éljenzéssel fogadta a terembe lépő Jászait”.²³ Itt következett egy igencsak érdekes megjegyzés Zoltántól, amelyet a cikk elején leírtak okán érdemes kiemelni, ugyanis tovább erősíti a már említett történetek legendás mivoltát: „[...] végre egyszer már a nagy tragika is elzarándokolt Petőfi szülővárosába”.²⁴ Az ünnep folytatódott: „[...] méltó volt persze a műsor is hozzá. Valamennyi vele jött írónak szerepet juttatott a rendezőség. A Nagyasszonyt, aki a régi is-

kola modorában Petőfinek egy sor költeményét szavalta, majd szétszedte a közönség”.²⁵ Még azt is megígérte a rendezőknek, hogy éjjelkor, a szülőház előtt is folytatja műsorát, mielőtt azonban erre sor kerülhetett volna, valami történt. Váratlanul bejelentette, hogy előtte még szeretne hazatérni szállására. Mivel a szervezők nem engedhették, hogy a sáros utakon kelljen gyalog mennie, ezért kocsi kellett keríteniük, csak hogy szilveszter éjszakáján ez bizony lehetetlen feladatnak bizonyult. Koroda Pál felajánlotta gépkocsiját, azonban Jászai ezt a lehető legnagyobb sértésként élte meg, kijelentve, hogy autóba nem ül, neki lovas fogatot szerezzenek. „[...] S tombolt a nagy tragika úgy a kaszinó teremőri szobáckájában, ahová valaki betessékelte, hogy a közönség is megrettent. [...] Az egyik fiatal szolgabíró nagy bátran benyitott hozzá, hogy türelemre bírja, de ugrott is visz-

szá, mint a nyúl, mert Jászai rácsapott. – Mars ki!”²⁶ Végül nem más, csak Szávay Gyula volt képes megnyugtatni a művésznőt, addigra pedig megérkezett szállásadója a hintóval, aki kocsi híján maga fogta be otthon a lovakat. Méltóságos asszonynak méltóságos fuvarosa akadt. Mire hazaértek, haragja eltűnt, azonban az éjjeli ünnepségen már nem vett részt.²⁷ Állítólag még a Petőfi Társaságtól kapott tagsági gyűrűjét is elveszítette. Zoltán János ugyan kerestette, de nem került elő sem a kaszinóban, sem szállásán. A reggeli vonattal hazautazott Budapestre. Így esett a dolog, hogy „[...] a halhatatlan Jászai Mari járt ugyan Kiskőrösön, de rettentő haragjában elfelejtette megtekinteni, azt, amiért voltaképp útra kelt: Petőfi roskadozó szülőhajlékát”.²⁸

Turán István

Az 1925-ös szilveszteri meghívó és a programsorozat (PSVK HGY)

²² Uo. 6. o.

²³ Uo.

²⁴ Uo.

²⁵ Uo.

²⁶ Uo.

²⁷ Koroda Miklós tájékoztatása szerint Jászai valójában az állomásra vitette magát, ahol reggelig várt a vonatra, s eközben fázott meg. Az eredeti 1926-os Tepliczky Aladár féle cikk, valamint a Zoltán János féle cikk is cáfolja.

²⁸ Zoltán János: Jászai Mari kiskőrösi útja. In: Pesti Hírlap, 1942. január 24. 6. o.

Kiskőrös első evangélikus templomának elpusztítása 1730-ban

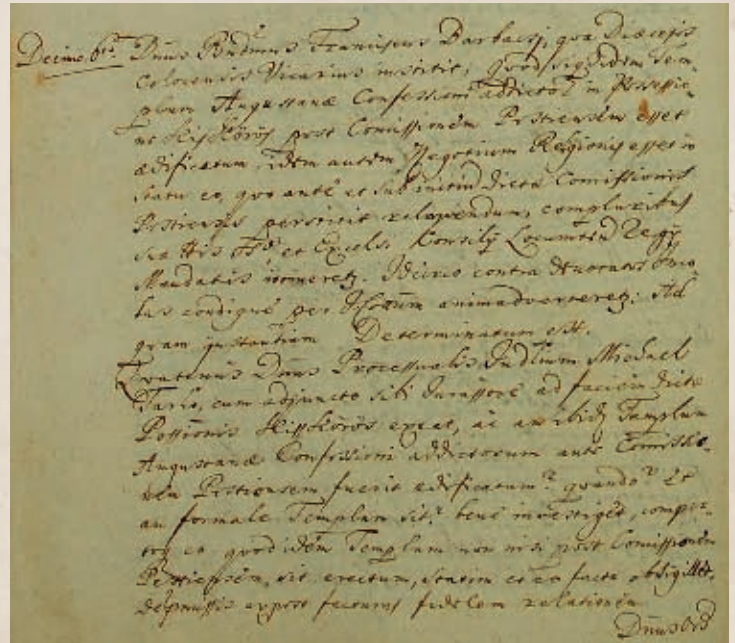
A török hódoltság és a várháborúk korának 150 esztendeje alatt a magyar protestáns hitújítás kiteljesedett, majd az ellenreformáció miatt némileg visszaszorult. Az Erdélyi Fejedelemség területén azonban európai szinten is egyedülálló szabadsággal rendelkeztek az egyes felekezetek: bevett vallásnak számított a római katolikus, evangélikus, református, és még a másutt tiltott unitárius irányzat is. A felszabadító háborúk befejeződésével, a 17. század végétől, azonban megkezdődött az új hatalom berendezkedése: a Habsburg-ház mindig is a római katolikus irányzatot követte, s egyetlen percig sem titkolták, hogy az új Magyarországon hasonló felfogást szeretnének érvényesíteni. A protestánsok, még a török időkben tapasztalt, teljes visszaszorítása ekkor már a múlté, helyette inkább megpróbálkoztak az újhitűek elismerésével, de oly módon, hogy a számuk ne nőhessen tovább. A magát kedvezőbb helyzetben érző katolikus püspöki kar, és az új felekezetek előjáróinak megbékítése azonban meddő vállalkozásnak bizonyult.

A sorozatos konfliktusok okán I. Lipót magyar király volt az, aki egy 1681-es törvényében tételesen felsorolta azokat a helyeket, ahol a protestáns vallásgyakorlat és templomépítés engedélyezett, azzal a céllal, hogy a folyamatnak egy határt szabjon. Kis-Kőrös település itt még nem szerepelhetett, hiszen az újratelepítés csak az 1710-es évek második felére zajlott le. III. Károly uralkodása (1711-40) alatt már nyilvánvalóvá vált, hogy a katolikus-protestáns ellentéteket rendezni kell, a király majd 1731-ben fogja kiadni a 'Carolina resolutio' című rendeletet, melyben erre tett kísérletet, elsősorban a római katolikus egyház javára. Az ehhez vezető út természetesen cseppet sem volt egyszerű, számos tárgyalás és egyeztetés zajlott az 1720-as évek során a felekezetek képviselőivel, többnyire eredménytelenül. 1721 márciusában Pesten megkezdte a működést a vallásügyi tanácskozás, melynek a feladata lett volna a felek megbékítése és a vallásügy rendezése, de a

nyílt szembenállás és ellenségeskedés miatt az uralkodó végül kénytelen volt felosztatni a területet augusztus hónapban. 1723-ban aztán visszaállította a bizottság előtti állapotokat, s az sem véletlen, hogy ezek után a kérdést csak nyolc évvel később, a már fent említett rendeleti úton döntötte el.¹

Ebben a pattanásig feszült helyzetben hozták létre egyházukat az akkor még legfeljebb 1.000 fős lakossággal rendelkező Kis-Kőrös evangélikusai 1720-ban, Tóth Pál községi bíró idejében. Az ide érkező szlovákság szinte kivétel nélkül a vallás lutheri irányzatát követte, tehették ezt azért, mert a terület földbirtokosai, a Wattay-család pomázi ága is ehhez a felekezethez tartozott, a betelepülők pedig szabad vallásgyakorlás biztosításában reménykedtek, nem alaptalanul. Ugyan ebben az évben meghívták lelkésznek² Bartholomeidész Ádámot, tanítónak pedig Szabotka Györgyöt. Pár évre rá, 1723-24-ben fából felépítették templomukat, ami inkább csak imaháznak volt mondható. A hitélet kiteljesedése azonban nem tarthatott sokáig.

Az 1723-után megerősödő protestánsellenes birodalmi egyházpolitika 1726-ban került szembe a kiskőrösiekkel, mégpedig a vármegyei közgyűlésben. Barbácsy Ferenc, a kalocsai érsekség vikáriusa⁴ ugyanis a május 13-ai ülésen vizsgálatot kezdeményezett, tudniillik a vármegye állapítsa meg, hogy a templom⁵ a pesti tanácskozás (a korábban említett 1721-es) előtt, vagy azt követően

A 'templomügy' a vármegyei közgyűlés jegyzőkönyvében 1726-ban (hungaricana.hu)

épült. Abban az esetben, ha az utóbbi, akkor a törvény értelmében be kell zárni.⁶ Tarkó Mihály szolgabíró bizottsággal szállt ki a helyszínre, s miután megvizsgálták a dolgot, a templomocskát lezárták és lepecsételték.⁷

A község lakói ezzel egyet nem értvén a rendelkezést nem tartották meg. Augusztus hónapban az érseki vikárius már arról számolt be a gyűlésben, hogy a pecsétet feltörték, a zárat felfeszítették, és a templomot ugyanúgy használják. Érvelése szerint, mivel megsértették a királyt, az egyházat, a Helytartótanácsot, ezért javasolta, hogy az épületet rombolják földig. A közgyűlésen erről határozat született, habár szeptember hónapban Meskó Sándor tisztviselő javasolta az ügy mellőzését, mivel a vármegye még nem tárgyalta Kis-Kőrös földesurával.

A kétségbeesett kis-kőrösi lutheránus hívek egy levélben személyesen az uralkodóhoz fordultak kifogással, amiért Barbácsy Ferenc a vármegye segítségével⁸ le akarja romboltatni a templomukat. A további leírásban sze-

¹ Póty János: Egyháztörténeti adattár 1711-1890. In: História, 1983. 05. Forrás: <http://www.tankonyvtar.hu>.

² Már 1718-ban is volt két rektoruk Batuz János és Szirmay Mátyás, ezt Klinovszky Mátyás, az első katolikus plébános írta az érseknek 1769-ben. A latinul írt levél másolata a kiskőrösi Petöfi Sándor Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjteményében (PSVK HGY) található.

³ A későbbiekben a vármegyei forrásoknál is használják a templom és imaház szavakat is. Leska István: Kiskőrös városának és egyházának rövid története, gépelt irat, 4-5. o. Az eredeti 1810-es szlovák nyelvű szöveg magyar nyelvű gépelt változata, fordította: Kovács Györgyné.

⁴ Eredetiben: Franciscus Barbacsy, qua Dioecesis Colocensis Vicarius: a teológia doktora, Boldogságos Szűzről nevezett ábrahámi apát, egyszersmind kalocsai általános helynök és váradi kanonok, 1720-tól. A kalocsai érsek ebben az időben (1710-32) Csáky Imre bíboros, aki az érseki tiszt mellett nagyváradi püspök is volt. Mindkét székhelyén kevés időt töltött, mivel hiányoztak az érseki intézmények. Az ő bizalmasa volt Barbácsy Ferenc mind Nagyváradon, mind Kalocsán.

⁵ Templum augustanae confessioni = Ágostai hitvallású templom.

⁶ Borosy András-Kisfaludy Katalin: Pest-Pilis-Solt vármegyei közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái, 1712-40, IV. kötet. Pest Megyei Levéltár, Budapest, 1993. 1805. ügyszám.

⁷ Uo. 1726. június 15-16. 1882. ügyszám.

⁸ Személyesen említik Barbácsy Ferenc érseki vikárius nevét, tehát tudták, hogy ő indította a vizsgálatot.

repe, hogy szorgalmas adózók, valamint a beszállásolásokból is kiveszik a részüket, így nem tartják jogosnak egyszerű, díszítéstől mentes imaházuk (nem a *templum*, hanem az *oratorium* szót használják) elpusztítását, melyet azért emeltek, mivel korábban csak egy magánháznál tudtak összegyűlni istentiszteletre. A kifogásokat a helytartóság elutasította, a korábbi ítéletet a vallásügyi törvényre hivatkozva fenntartotta.⁹

Tarkó Mihály szolgabíró és Dobossy Ferenc esküdt 1728. október havában elindult végrehajtani a helytartótanács által is ellenjegyzett határozatot.¹⁰ Először Kalocsára érkeztek meg, ahol embereket szedtek össze, hogy segítsenek a bontásban, innen pedig Akasztóra mentek, majd Kiskőrösre, ahova végül csak a vármegye emberei jöttek át. A felháborodott lakosok közül 5-600 ember gyűlt össze, nekik olvasták fel szlovákul a vármegye és a helytartótanács rendeleteit. A dühös tömeg nem fogadta kitörő lelkesedéssel az elhangzottakat, sőt, miután kiszáratva megérkezett a szolgabíró 300 embere, kaszákkal és baltákkal támadtak ellenük. A halálos áldozatot is követelő lázadás elkerülése végett Tarkó Mihály visszarendelte embereit, Dobossy maga pedig „szaladó formán” elhagyta a községet.¹¹

A nem mindennapi esemény után a következő évben a vármegyei közgyűlés a parasztlázadásra emlékeztető csetepaté miatt a törvényszéken feljelentette a kis-kőrösi bírót és esküdtársait, mivel nem akadályozták meg a feldühödött tömeget.¹² Erre reagálva a Helytartótanács Pozsonyban, 1730. május 18-án kihirdette az ítéletet. „[...] Az uralkodó május 11-i keltezéssel kiadott rendelete alapján a főbűnösöket, tehát 13 férfit és egy nőt, akik elmenekültek, összeírják, és személyleírásukat az egész ország területén közzéteszik. Ami pedig a bírót és az esküdteteket illeti, kivéve azokat, akik a szolgabírót védelmezték, az ő büntetésük 150 botütés, mégpedig úgy, hogy a

pesti piactéren három különböző napon fejenként 50-50 botütést mérjen rájuk a pandúr. A főbűnösöket, tehát Tóth (Tooth) Pétert, Cserni Jánost, Rácz Jánost és Jablonszky Györgyöt a halálbüntetés alól felmentik, helyette 2 évig a pesti rokkant katonák házának építésén kell dolgozniuk. Pálkás Sámuel és Tirpák (Trpák) Mátyás pedig, akik már több mint egy éve börtönben vannak, fél évig dolgozzanak ott. A lakosok közös büntetesként 300 forintot fizessenek, vallásukat ne gyakorolhassák, és prédikátorukat üzzék el. A falusi asszonyok közül vizsgálat után kettőt vagy hármat válasszanak ki, akik a mondott zavargásnak leginkább részesei voltak és büntetésül a pandúr 50-50-et üssön rájuk korbáccsal és puszta kézzel.”¹³

Leska István evangélikus lelkész művéből tudjuk,¹⁴ hogy erre végül 1730-ban¹⁵ sor is került, valamint a templomot egy éjszaka folyamán elpusztították: „[...] Az akkori evangélikusokat a nyilvános istenszolgálatról eltiltották, Isten temploma, illetve az imádság háza szétromboltatott és a földdel egyenlő lett. Ők pedig, ha Isten ígését akarták hallani, vagy az Úr szent vacsorájával élni, 3 vagy 4 mérföldre, Dunaegyházára, vagy Apostagra kellett menniük. Szentkeresztsgben és más szolgáltatásokban a katolikus lelkészek részcsítették őket, előbb az akasztóiak, majd a keceliek, végül a kiskőrösi.”¹⁶

1733-ban ugyanis a Helytartótanács újabb határozatot hozott a vallásgyakorlás tilalmáról, valamint egy katolikus pap beiktatásáról. Ő lett *Klinovszky Mátyás*, Kis-Kőrös első plébánosa, akit végül csak 1769-ben iktattak be hivatalába.¹⁷ Evangélikus lelkésze a községnek nem lehetett, Bartholomeidész Ádámot elűzték, előbb Bényére, majd Pilisre került.¹⁸ Az 1781-es II. József féle vallási türelmi rendeletig a kiskőrösi lutheránusok a kalocsai érsekség gyámsága alá kerültek. Nem véletlenül emlegették a protestánsok a 'kalapos királyt' sokáig boldog emlékeztüként,

a gyámság évtizedei ugyanis nem mulhattak el konfliktusok nélkül.

A fent bemutatott kiskőrösi eset jól példázza a 18. század vallási konfliktusait, emellett azonban a helyi jobbagyok 'lázasága' mindenképpen figyelemre méltó esemény.¹⁹ Összegzésként kijelenthetjük, hogy a templom lerombolása az országos egyházpolitika szellemiségében történt, a vármegyei közgyűlés valamint a Helytartótanács ebben nem tért el a gyakorlattól. A kalocsai érsek Kiskőrösön nem rendelkezett semmilyen közvetlen beavatkozási jogkörrel ebben az ügyben, az tehát, hogy az ő hajdúi vettek volna részt a bontásban, nem valószínűsíthető, inkább arról lehet szó, hogy a környék katolikus településeiről toborzott lakosok adták a segédcsoport létszámát. Ellenben Barbácsy Ferenc érseki vikárius nevét, aki az egész folyamatot elindította és végig a rombolást szorgalmazta, bizonyára jó időre megjegyezték maguknak az evangélikus hívek, nem éppen pozitív értelemben.

Csupán a közös jellemzők okán jegyezzük meg, hogy III. Károly lányának, Mária Terézia uralkodásának idejében jóval több protestáns templom esett áldozatul a harcias ellenreformációs elánnak. Nem kell messzire mennünk, hogy hasonló esettel találkozunk. A szomszédos Soltvadkerten 1747-ben építettek imaházat a helyi evangélikusok, a mai református templom helyén. „[...] A vallásos elfogultság megirigyelte tőlük és a Patatits nevű kalocsai püspök²⁰ 1748. április 26-án a még teljesen nem is kész imaházat és iskolát Keczel és Akasztóról toborozott gyűlevész haddal, egy pesti szolgabíró vezényletével, a földesurasság legnagyobb sajnálatára és vadkerti alattvalóinak legbensőbb szomorúságára lerombolta és elpusztította.”²¹

(Az írás eredetileg a *Honismeret* c. folyóirat 2017/1 számában jelent meg)

Turán István

⁹ Uo.

¹⁰ Uo. 2459. ügyszám. Templum helyett oratorium (imaház).

¹¹ Uo. 2478. ügyszám.

¹² A korszakban gyakori volt, hogy a felelősségre vonás során a bírót is büntették, hiszen az ő feladata volt a településen a törvények betartatása. Ha elmulasztotta, ő is bűnösnek minősült.

¹³ Uo. 2691 és 2881. ügyszámokon.

¹⁴ Valamint egy 1733-ból származó vármegyei leírás is megerősíti: „Kiskőrös (Kiss Körös) — evangélikusok lakják, viszont a helytartótanács rendelkezése szerint prédikátorukat és iskolamesterüket elmozdították és imaházukat lerombolták.” Forrás: Borosy András - Kiss Anita: Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlési iratainak regesztái. Közigazgatási és politikai iratok IV. 1731-1740 - Pest Megyei Levéltári Füzetek 36. (Budapest, 2004), 63. o.

¹⁵ A helyi evangélikus egyház múltját bemutató, Nagybocksai Vilmosné tollából származó 1975-ös összegzés a Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár adataira hivatkozva azt is tudni véli, hogy az eseményre 1730. május 22-én, Rogáte vasárnapján került sor, és a vármegyei felügyelők mellett az érseki megbízottak is jelen voltak. Mivel a forrásmegjelölés erősen hiányos, ennek eredetijét ellenőrizni nem tudtuk.

¹⁶ Leska i. m. 5. o.

¹⁷ Borosy András: Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlési iratainak regesztái 1712-40, V. kötet, PML, 1994, 3696. ügyszám (továbbiakban: Borosy, 1994).

¹⁸ Leska, i. m. 5. o.

¹⁹ 1733-ban a közgyűlés azért nem küldött katonaságot Szentmártonkátára hasonló ügyben, „mert újra megtörténhet az, ami Kis-Kőrösön.” In: Borosy, 1994, 3140. ügyszám.

²⁰ Patachich Gábor kalocsai érsek, ő azonban csak haláláig, 1745-ig töltötte be a posztot, utóda Csáky Miklós (1747-51) volt.

²¹ Vásárhelyi Pál - Kruttschnitt Antal: Isten zárandokai, a soltvadkerti protestáns két testvéregyház hőskorának története, Kiadja Belohorszky Lajos, 1937. 4. o.

Wattay (I.) János, a mai Kiskőrös alapítója

A felsővattai Wathay (más írásmóddal: Wattay, Vattay, Vatay) család ősi magyar nemesi család, mely hagyományosan Vata 11. századi pogány vezértől származtatta magát. A család ősi birtoka Vatta község, mely korábban Alsó- és Felsővatta néven két részből állt. A család az utóbbiról vette előnevét.

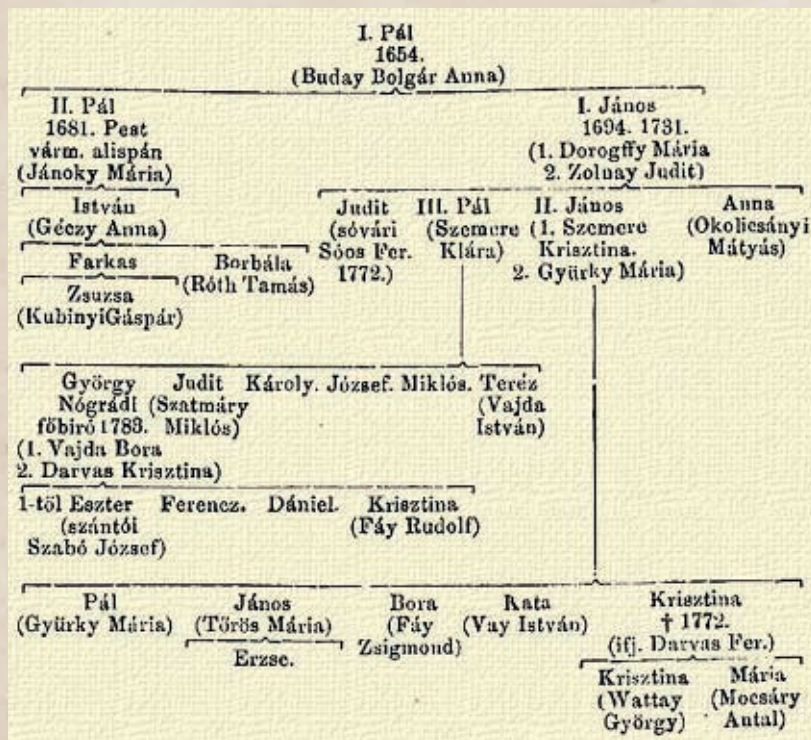
A Felsővattai Wattay-család a XVII. és XVIII. században egyike volt hazánk legvagyonosabb középnemesi családjainak. Terjedelmes birtokaik Pest-, Pilis-, Csongrád-, Bács- és Nógrád-vármegyékben feküdtek. Az idők folyamán azonban ezeknek a birtokoknak a nagy része házasság révén számos más, köztük több főrangú család tulajdonába került. E hatalmas birtokállomány két forrásból származott. Egyrészt Budai Bolgár Bornemisz Pál örökségéből, másrészt Wattay Pál szerzeményeiből.

Wattay (I.) Pálról érdemes néhány mondatban megemlékezni. 1641-től Nógrád vármegyei esküdt volt. 1661-ben, apósa halála után felesége révén rászálltak annak birtokai, Kiskőrös és Tázlár. 1662 és 1670 között többnyire Füleken tartózkodott. Innen irányította a birtokait, foglalkozott vármegyei esküdti teendőivel. 1670-ben a török tá-

nul, németül és szlovákul. A birtokain élőknek szabad vallásgyakorlatot engedélyezett, továbbá ő kezdte meg a birtokok betelepítését is. 1701-ben már bizonyosan nem élt.

Wattay (I.) János édesapja felsővattai Wat-

1677-ben testvérével, ifj. Wattay Pál szolgabíróval Nemeshartyán, Kakucs és Aberti puszták birtoklása ügyében hajtottak végre helyszíni vizsgálatot, majd jelentést fogalmaztak meg a vármegye számára.³

A Wattay család leszármazási táblája¹ (Internet)

A család címere az 1580-ból származó nemesi levelükön. A címer központi alakja a pajzsban (zöld) halmon páncélos könyöklő kar, markában hegyével haránt balra felfelé álló nyílveszőt tart (Internet)

madások miatt Besztercebányára költözött, ahol házat is vásárolt. 1672-ben ideiglenesen megváltották Nógrád vármegye alispánjának, s ezért visszaköltözött Fülekre. 1681. április 10-én hivatalosan is megválasztották a vármegye alispánjának. Kapitányként a svédek és a csehek ellen harcolt, ám zsoldot nem kapott. A magyar mellett beszélt lati-

tay (I.) Pál, édesanyja Budai Bornemisz Pál Bolgár Anna volt. A 17. század közepén született, pontos dátumát még nem ismerjük. Iskoláit Szécsényben, Füleken és Besztercebányán végezhette. 1670-ben, mikor a felkelők a bányavárosokat veszélyeztették, a család értéktárgyait Fülekről apjával együtt a biztonságosabb Besztercebányára, onnan pedig Gács várába szállította, sajnos hiába, széthurcolták és elrabolták azokat. Az ekkor elveszett családi oklevelek egy részét később nagy fáradtsággal és még nagyobb anyagi áldozatokkal Erdélyből sikerült visszaszereznie; ez a művelet Jánosnak több mint 30.000 forintjába került, ami a család vagyonának nagy részét is felemésztette.

Jól beszélt németül, latinul, de tudhatott szlovák nyelven is. Műveltségére jellemző volt, hogy könyveket Pécelről, a Ráday családtól kért kölcsön. 1676-ban Pest-Pilis-Solt vármegye esküdtje lett, akkor testvérével együtt buzini Keglevics Miklós panaszát foglalták írásba, ami szerint szomszédjai jogtalanul használják az ő Pest megyei pusztáit.²

1680. április 12-én Füleken várának elfoglalása után török fogságba esett, 22 hónapig bilincsbbe verve raboskodott. Végül a szülei közbenjárására és jelentős költségére, 1000 arany és négy vég posztó fizetése ellenében nyerte csak vissza szabadságát. A megmenekülésében jelentős szerepet játszott Thököly Imre fejedelem és a rokon Wattay Lukács, aki a nádor bizalmasa volt. A család anyagi helyzetének megromlása miatt Pest-Pilis-Solt vármegye elengedett idősebb Wattay Pálnak fiától, az elhunyt ifj. Wattay Pál szolgabírótól rámaradt hátralékos tartozásából 100 forintot.⁴

Első feleségétől, Dorogffy Máriától két lánya (Anna, később Okolicsányi Mátyásné és Katalin, később Petrovay Lászlóné) született. Második feleségétől Zolnay Judittól pedig két fia (II. János, felesége Szemere Klára és III. Pál, felesége Szemere Krisztina) valamint egy lánya (Judit, később Sóos Ferencné) születtek.

1684-ben részt vett Buda sikertelen ostromában, s látta az idegen zsoldosok oktan

¹ Nagy Iván: Magyarország családai, Címerekkel és nemzékrendi táblákkal. 12. kötet, Pest, 1865.

² Pest-Pilis-Solt vármegye jegyzőkönyvei közgyűlési jegyzőkönyvei. 1676. 09. 17–18.

³ Pest-Pilis-Solt vármegye jegyzőkönyvei közgyűlési jegyzőkönyvei. 1677. 06. 14–15.

⁴ Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlési jegyzőkönyvei. 1680. 04. 12.

pusztítását. 1684. június 29-én Nógrád vármegye Gács várában seregszemet tartottak, s ezen Wattay (I.) János is megjelent a magával hozott három katonájával.⁵ 1686-ban a váci járás szolgabírájaként katonáival részt vett Vác, Pest és Buda felszabadításában. 1686. október 19-én Gács várában a vármegye küldöttének választották, így részt vett Budán a győztes generálist, Lotharingiai Károlyt köszöntő ünnepségen. 1688-ban Battik Gergely és Wattay (I.) János szolgabírák kijelentették, hogy a Sőtér Ferenc szolgabíró által elkezdett adókvétést és a hátralékok behajtását nem tudják elvállalni, azt neki magának kell befejeznie. Erről hivatalos iratot is készítettek.⁶ 1689. május 18-án ott volt a vármegye oszmán uralom utáni első budai közgyűlésén, melyen Esterházy Pál nádor-főispán elnökölt. 1689-ben a hivatalos szervek önkényeskedései miatt (evangélikusok üldözése, kiszorítása a hivatalokból stb.) a többi szolgabíróval együtt lemondott. Helyére, a váci járás élére Deák Ferenc került.⁷ Mivel evangélikus vallása miatt nem

ügyvédjei lehettek, ugyanis mindig ki tudott térni a követelések teljesítése alól, megtalálták a jogi útvesztőkben a kiskapukat.⁸

1690-ben Nógrád megyében szerepelt megyei esküdtként. 1691-ben Unokaöccsével, Istvánnal szerződést kötött a birtokaik közös igazgatásáról. A Pest városa környéki birtokokat Dunakeszről, a Buda városa környékieket Nagykovácsból igazgatták és megkezdték a betelepítéseket. Losonctól-Kiskőrösig telepítettek magyar, szlovák, német (birodalmit is) telepeseket vallásra való tekintet nélkül. A fegyverválságdíjat (ius armorum) kifizették, emiatt több birtokukat eladták. Tulajdonjogaikban I. Lipót 1691-ben megerősítette őket, a vármegye gyűlésein harcoltak a túlzott adóztatás és a katonai önkényeskedések ellen. 1692-ben egyes puszták miatt (pl. Tázlár) a kiskunhalasi bírák hozzá fordultak, hogy mutassa be a birtokokra vonatkozó privilegialis leveleket. Wattay tömör válaszában kifejtette, hogy küldjék hozzá Tegzes Jánost (ő bérelte tőle ekkoriban Kiskőrös pusztát) egy elő-

és az ítélethozatalban. Ez az úriszéki tárgyalás egyébként Izsákon folyt. Tassy Ferenc beperelte jobbágyait, Ecsi Jánost és Hajtós Erzsébetet, mert az alperes asszony első férje életében a jelenlévő alperes férfival parázna életet élt, férje halála után azonban Ecsi nem akarta feleségül venni az asszonyt. A bíróság mindkét személyt halálra ítélte. Ez olyan nagy felzúdulást keltett, hogy felfüggesztették a rendek végleges határozatáig.¹⁰

1702-ben egyesek úgy vélték, hogy Kiskőrös és a hozzátartozó puszták: Tázlár, Kaszantyú, Tabd-Szücsi és Csengőd a Kiskun-ság részét képezik, így ezek a birtokok is a Német Lovagrend tulajdonába kerültek. Ez ellen elég hevesen tiltakozott Wattay (I.) János, s ezt figyelembe is vehették, mivel kivették az eladományozott települések sorából.¹¹ Ugyanebben az évben Pest városával pereskedett az ő birtokának számító Szentlőrinc határának használata miatt. Felhívta a megye figyelmét, hogy a perben azok a megyei tisztviselők, kiknek Pesten házuk van, érdekelt félnek számítnak, ezért kéri leváltásukat. A megye tisztikara igazat adott neki, az érintett tisztviselők helyett másokat nevezett ki.¹² Az 1703. évi Pest-Pilis-Solt vármegyei adókirovás szerint a vármegyében Dunakeszi, Pomáz, Budakalász, Csobánka, Nagykovács és Solymár községek, valamint Soroksár, Péteri, Gubacs, Szentlőrinc, Oszlár, Csömör, Szentmihály, Szencse, Garancs, Kiskovácsi, Rébél, Kall, Halom és Murcz puszták voltak birtokában, melyekből pesti és budai német polgárok is béreltek területeket.

Már a Rákóczi-szabadságharc kirobbanásakor csatlakozott a kurucokhoz. 1704. március 29-én a Nógrád vármegyei kuruc nemesi felkelők első kapitányaként szemlét tartott Losoncon, majd csapatával részt vett a dunántúli hadjáratban.¹³ 1704. május közepén, Kecskeméten megválasztották Pest-Pilis-Solt vármegye első kuruc alispánjának.¹⁴ Elhunyt lányának férje, Petrovay László volt ekkor a vármegye császári alispánja. Megszervezte a vármegye kuruc kézen lévő településeinek közigazgatását, a kuruc csapatok ellátását, a császáriak és a rácok elleni védelmet. Többek között Nagykovács birtokán német telepeseivel löport gyártatot a kuruc csapatoknak. 1704. május 15-én Nagyková-

A nagykovácsi Teleki-Tisza kastély. A Wattay család kúriájának felhasználásával épült (Internet)

tarthatott igényt budai és váci házára, Nagykovácsiban építtetett kúriát családjának.

1690-től folyamatosan felszólítják az északi vármegyék hivatalos szervei, hogy adja vissza a birtokaira szökött jobbágyokat. Jó

kelő emberrel, nekik bemutatja a hivatalos okmányokat.⁹ 1693-ban újra vállalt hivatal, mert Tassy Ferenc úriszékén Gyurki István, Lendvay György, Gyürky Ferenc és Jánossy János társaságában részt vettek a tárgyaláson

⁵ Jancsó Éva: Nógrád vármegye nemesi közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái 1670–1672, 1683–1685, Adatok, források és tanulmányok a Nógrád megyei levéltárból 60., Salgótarján, 2012.

⁶ Pest-Pilis-Solt vármegye jegyzőkönyvei közgyűlési jegyzőkönyvei. 1688. 03. 9–10.

⁷ Munkautasítás a feudális kori megyei és városi testületi jegyzőkönyvek 1711 végéig terjedő részének regesztázásához. 1986. 07. 30, 60505/1986 LO.

⁸ Iványi Emma: Esterházy Pál nádor közigazgatási tevékenysége 1681–1713. In: Hatóság- és hivaltörténet, MOL kiadványai III.

⁹ Nagy Szeder István: Kiskun-Halas város története oklevéltárral, 1-4. rész.

¹⁰ Pest-Pilis-Solt vármegye jegyzőkönyvei közgyűlési jegyzőkönyvei 1693.

¹¹ Nagy Szeder István: Kiskun-Halas város története oklevéltárral, 1-4. rész.

¹² Pest-Pilis-Solt vármegye jegyzőkönyvei közgyűlési jegyzőkönyvei. 1702. 02. 8–9.

¹³ Szirácsik Éva: A személyes kapcsolatok hatása a Rákóczi-kori Nógrád vármegye hivatalos ügyintézésére. In: A Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve XXXI, 2007.

¹⁴ Mészáros Kálmán: Pest-Pilis-Solt vármegye kuruc alispánjai. In: Turul, 2005/1-2. füzet 53. o.

ről kelt levelében utasította Kecskemét bíráit és tanácsát, hogy küldjenek élelmiszert Szentmiklósi János jász kapitány táborába, nehogy katonáival a városba szálljon.¹⁵ 1704. november 5-én pedig szintén Nagykőrös-ről írt a kecskemétieknek, hogy állítsák ki a rájuk kivetett 108 munkást Szolnok várához. 1704-ben fejedelmi parancsra Wattay (I.) Jánosra bízták a kuruc seregből elszökött hajdúk ügyének kivizsgálását.¹⁶ 1704. május 5-én Paksról írt levelet az elszökött hajdúkról Feja János nógrádi alispánnak.¹⁷ Decemberben Rákóczi fejedelem galgóci táborát kereste fel Pest-Pilis-Solt és Nógrád vármegyék küldöttként.¹⁸ A továbbiakban Pest-Pilis-Solt vármegye alispáni feladatait látta el, ezért Nógrád vármegye 100 Ft birságra ítélte. 1705 tavaszán a fizetség nélkül végzett alispáni tisztségéből lemondott, majd a vármegye közgyűlésein, mint esküdt vett részt.¹⁹ Bottyán János generális elhunyt után megbízták az örökség összeírásával.

A szabadságharc végén, 1711-ben Ajnácskő vára átadásáért menlevelet kapott Pálffy János császári tábornoktól, szabadon visszatérhetett birtokaira. A vármegye képviselőjében 1715-ben Bihar vármegye adózóinak összeírásában vett részt. Az evangélikus vallású Wattay (I.) János, minden keresztény vallást támogatva biztosította kőbányai birtokának kőbányájából templomok, illetve középületek építését. Hogy mennyire volt híve Wattay a vallásszabadságnak? Elég csak azt mondani, hogy soha senkit nem háborgatott vallása miatt. Evangélikus léte támogatja a saját vallása mellett a katolikus és a református hívőket is. Rétságon a kálvinista prédikátor például az ő házában lakhatott.²⁰ Haláláig, 1723-ig aktívan részt vett a vármegye közgyűlésein, védte a szatmári békeben kiharcolt jogokat és folytatta birtokainak betelepítését, fejlesztését. Az ő kezdeményezésére kezdték visszaállítani Pest-Pilis-Solt vármegyében a települések határjeleit. A végére hagyjuk a számunkra talán legfontosabb tevékenységét, amelyet unokaöccsével, Istvánnal közösen végzett, Kiskőrös és környékének újratelepítését, a kialakuló új település lakóinak támogatását. Nagyon jól mutatja az ő és az egész Wattay család hitvallását a jelmondatuk: „Iuncta vis fortior”, azaz „Egységben az erő”.

Bella Tibor Zoltán

Kiskőrös első állami iskolájának igazgatója: Szilágyi Frigyes és életműve

Szilágyi (Szetz) Frigyes Oszkár Aba-új-Torna megye székhelyén, Kassán született 1884-ben. A pontos dátum sokáig bizonytalan volt, mert a kiskőrösi anyakönyvekben más-más időpontok találhatók. A házasságkötésükkor április 18-a, a halotti anyakönyvben szeptember 18-a van megadva születési dátumként. Az eredeti kassai evangélikus anyakönyvben viszont 1884. október 2-a van megjelölve születési idejének, így ezt kell elfogadnunk. Édesapja, Szetz Sámuel Nagyszébenben született 1843-ban evangélikus erdélyi szász családban. Felsőfokú iskolában tanult, először építészként, majd vasúti hivatalnokként dolgozott. Így került Kassára, ahol megismerkedett a római katolikus Turnusz Mária Adelhaiddal. 1870. június 7-én kötöttek házasságot Kassán. Turnusz Mária Adelhaid Kassán született 1849. december 24-én. Édesapja Turnusz Ferenc lakatos, édesanyja Kruppay Anna volt. A párnak több gyermeke született, de egyelőre csak Rozália Mária neve ismert, aki Kassán született, 1881. szeptember 14-én. A szülők megállapodása alapján a lányokat katolikusnak, a fiúkat evangélikusnak keresztelték. Ez is elég nagy nehézséget okoz a család múltjának feltárásában, ráadásul az édesapa foglalkozása miatt sokat költöztek. A kisfiú igazából nem is ismerte meg édesapját, mert ő 1885. január 19-én Kassán meghalt. Halálának okául hagymázt jegyeztek be a halotti anyakönyvbe.

Szetz Frigyes középiskolai elvégzése után Aradra került. Az ottani magyar királyi tanítóképző-intézetben szerzett 1903. június 30-án tanítói oklevelet. Az 1903-1904-es tanévben Vásárhelyi József nagybirtokos családjánál nevelősködött. 1904 szeptemberében a szilágybagosi állami népiskolánál helyettesként tevékenykedett, egy állásából felfüggesztett tanítót kellett helyettesítenie. Itt nem sokáig folytatta áldásos tevékenységét, ugyanis kézhez kapta a Kiskőrösi községi iskolaszék elnökének meghívását, amelyben állást ajánlottak neki az akkor alakuló községi jellegű népiskolához. Örömmel elfogadta a felkérést és Kiskőrösre költözött.

Szilágyi Frigyes (1884-1954)

1904. szeptember 24-től 1905. április 30-ig a belterületen ideiglenesen létesített osztatlan községi elemi iskola vezetésével bízták meg. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye közigazgatási bizottságának sürgetésére és intézkedésére 1905 tavaszán megszűnt az iskola ideiglenes jellege, s május 1-jén az iskola rendes tanítójává és egyben igazgatójává nevezték ki Szetz Frigyeset. Egyébként ő volt az egyetlen oktatója az intézménynek a kezdeti szakaszban. 1909-ig ebben a minőségében tevékenykedett a községi iskolában. Időközben, 1908 nyarán letöltötte katonai szolgálatát a honvédségnél. Később két alkalommal is behívták a hadsereghez tartalékos kiképzésre. 1909. szeptember 1-jén az iskola állami kezelésbe került, őt pedig kinevezték az állami elemi népiskola igazgató-tanítójává. Ebben a minőségében tevékenykedett az iskolánál 1943-as nyugalomba vonulásáig.

1908. február elején a belügyminiszter engedélyével a családi nevét Szilágyira változtatta. 1914. március 7-én vette feleségül Kiskőrösön Ugrik Máriaát, Ugrik Kálmán kiskőrösi evangélikus kántortanító és erdőtarcsai Fejér Rózsa lányát. Házasságukból

¹⁵ Bánkúti Imre (szerk.): Iratok a Rákóczi-szabadságharcból. Kecskemét város és környéke. I. Kecskemét, 1992. 54-55. o.

¹⁶ Uo. 68-69. o.

¹⁷ Szirácsik Éva: A nemes vármegyének kezéhez... II. Rákóczi Ferenc levelei és Nógrád vármegyei visszhangjuk I. 1703-1705 – In: Adatok, források és tanulmányok a Nógrád Megyei Levéltárból 44., Salgótarján, 2004.

¹⁸ Uo.

¹⁹ Belitzky János: Nógrád megye története I. 896-1849, Salgótarján, 1972.

²⁰ Kovács Krisztián: Protestáns gyökerek - Nógrádi mezővárosok a kálvini egyház szolgálatában. In: Palócföld LXIII. évf. 2017/3.

több gyermek született. Szilágyi Frigyes Budapesten született 1915. augusztus 8-án; Szilágyi Sándor Budapesten született 1915. augusztus 8-án; Szilágyi Gábor 1916. december 9-én született, s 1917. augusztus 21-én halt meg; Szilágyi Kálmán Tibor 1924. december 31-én született; Szilágyi Katalin Budapesten született 1918. július 7-én.

1914. július 28-án kitört az első világháború. A nagy világégés során az elesett katonák helyére újabb korosztályokat vonultattak be a hadseregbe. Sor került a pedagógusok behívására is, Szilágyi Frigyes két évet töltött a háború különböző színterein a császári és királyi közös 31. gyalogezred kötelékében. 1914-ben Nagyszébenbe vonult be és 1916-ban őrmesterként szerelt le, háborús emlékéremmel tüntették ki vitéz magatartásáért.

A polgári életbe visszatérve tovább folytatta igazgatói, tanítói munkáját. Nagy lelkesedéssel és energiával foglalkozott az iskola, a tanulók és a tanárok mindennapi életével, kilincselte újabb támogatásokért, szervezte a diákok tanórán kívüli elfoglaltságait. 39 évi működése alatt a kezdetben egy tantermes tanyasi községi iskola 16 tantermes és 22 tanerős állami iskolává fejlődött, amelyhez hozzátartozott még az időközben szervezett 4 tantermes és 4 óvónős állami kisdudó is. Nagy figyelmet fordított a korszerű szemléltetőeszközök beszerzésére. A kollégáival együtt gyakran vett részt továbbképzéseken. Több esetben maga is szervezett továbbképzést Kiskőrösön Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye pedagógusai számára. 1930-ban a vallás- és közoktatási miniszter felmentette az osztályvezetés alól. 1938-ban a körzeti iskola felügyelői teendőkkel is megbízták. 1905-től 1938-ig a helyi iparostanonc iskolában rajzot és szakrajzot tanított, többször jelent meg szakcikke a Néptanítók című újságban. 1925-ben azt fejtegette a lap hasábjain, hogy tervszerűen kell előkészíteni a szülői értekezleteket, 1931-ben pedig a tanítóképzéssel és a szakfelügyelettel foglalkozott. A továbbképzések során többször vezetett szemináriumi foglalkozásokat.

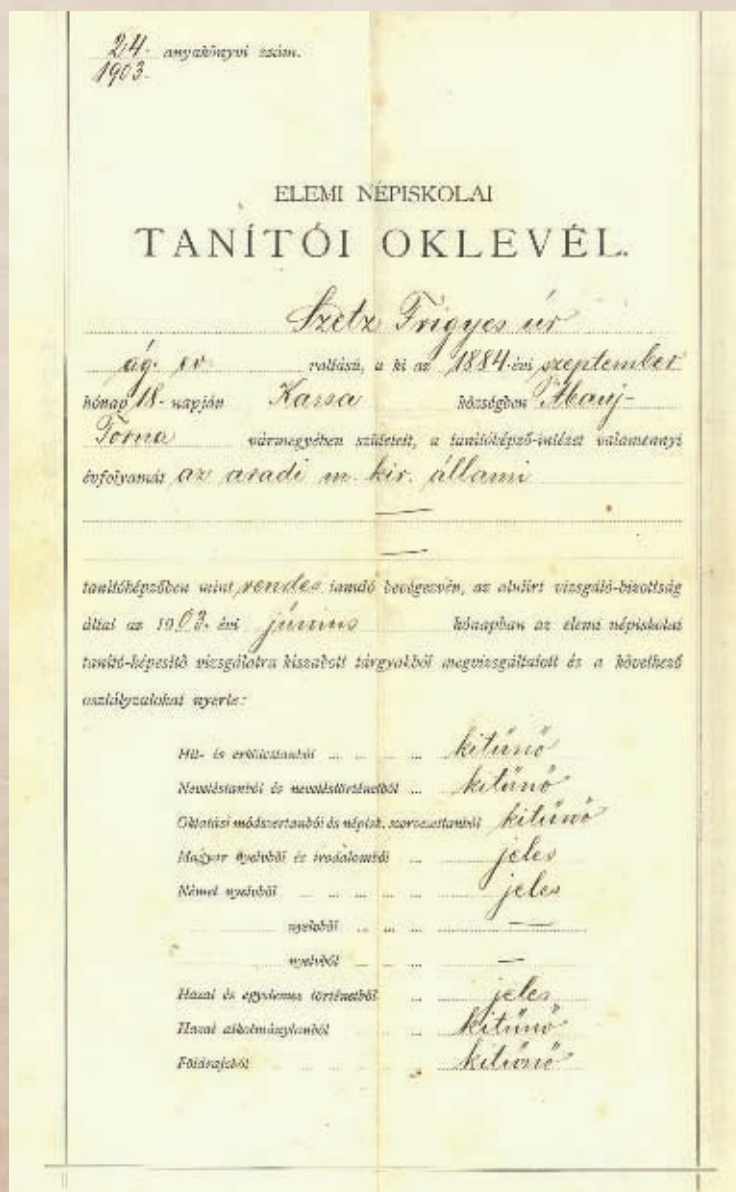
A pedagógusi tevékenysége mellett aktívan kivette részét minden társadalmi, jótékonyági, hazafias és egyházi megmozdulásban. 1911-ben megindította Kiskőrösön az iskolán kívüli népművelési munkát, és csakhamar a helyi Népművelési Bizottság

gondnoka lett. Ezt a tisztséget mintegy húsz évig viselte. E téren kifejtett érdemeiért a vallás- és közoktatási miniszter, Klebelsberg Kunó gróf 1923-ban elismerésben részesítette, ezen kívül 2 alkalommal Pest Vármegyei Népművelési Bizottság részéről nyert dicséret elismerést. Az állami népiskolában működő népes Ifjúsági Egyesületet szintén évtizedeken keresztül irányította.

ményeit a központba. Természeti 'katasztrofák' esetén szintén értesítette a felsőbb hivatalos szerveket. Mintegy tíz éven keresztül a kiskőrösi Petőfi Kaszinónak titkára volt, és elvállalta a MOVE sportegylet elnöke tisztét is. 1938-ban elvállalta a Nemzeti Egység Pártja kiskőrösi szervezetének elnöki tisztét. Ha kellett, nagyon szívesen segített bárkinek, még ismeretleneknek is. Többször előfordult, hogy az ország különböző tájairól érkezett csoportokat végigkalauzolta a községen, közben megmutatta nekik Kiskőrös nevezetességeit, a sétát élmény számba menő előadással fűszerezte.

Hosszú, küzdelmes és sikeres pályája végén 1943. október 1-jén vonult nyugállományba. Kiskőrös főjegyzője, Varga Sándor így értékelte Szilágyi Frigyes pedagógusi tevékenységét: „[...] négy évtizedes igazgatói-tanítói, majd az utóbbi években körzeti iskola-felügyelői működése alatt olyan kimagasló tevékenységet fejtett ki, amelynek eredménye maradandó nyomot hagy mindenkorra, különösen e község életében. Az általános műveltségnek nagymértékben való emelkedése itt, de ezzel kapcsolatban a részben idegen nyelvű lakosságnak az utolsó félszázad folyamán magyar nyelvben, hazafiaságban, állam- és nemzethűségben, keresztény erkölcsben való nagyfokú megerősödése igen nagy részben ennek az iskolának köszönhető, amelyet szerény községi kezdeményezésből a nyugalomba vonuló igazgató hivatás-, gyermek- és munkaszeretete, erélye és izzó magyarsága, tudása és rátermettsége fejlesztett ki hatalmas mintaszerű közintézménnyé, Duna-Tisza közli né-

poktatás egyik fellegvárává.” Szilágyi Frigyes igazgatót nyugalomba vonulása alakalmából miniszteri elismerésben részesítették. 1943. október 30-án köszönt el a tantestülettől. Az igazgatói teendők átadása után néhány jó tanáccsal látta el kollégáit. Felhívta a figyelmüket a kartársias együttműködésre, a rend és a fegyelem megtartására, valamint arra, hogy mindenki ezután is szívvel-lélekkel végezze a rárótt munkát, és ne várja, hogy más tegye meg helyette. Szilágyi Frigyes életének utolsó éveit szeretett családja körében töltötte. 1954. március 5-én hunyt el Kiskőrösön.

Szilágyi Frigyes tanítói oklevele 1903-ból (PSVK HGY)

Nagy hangsúlyt fektetett a diákok és a felnőttek körében a Petőfi-kultusz ápolására. Aktívan tevékenykedett a kiskőrösi Petőfi Irodalmi Körben. Alapításától kezdve tagja volt a Kiskőrösi Hitelszövetkezet igazgatóságának, illetve felügyelőbizottságának. 1930-tól kezdve tagja volt a kiskőrösi evangélikus egyház tanácsának, presbiterként tevékenykedett. Az 1930-as évek végén beválasztották Kiskőrös község képviselőtestületébe is. 1924-ben megbízást vállalt az Első Magyar Általános Biztosító Társaságnál. A meteorológiai intézet helybeli csapadékmérő állomását éveken keresztül kezelte, vezette. Rendszeresen elküldte a méréseinek ered-

ményeit a központba. Természeti 'katasztrofák' esetén szintén értesítette a felsőbb hivatalos szerveket. Mintegy tíz éven keresztül a kiskőrösi Petőfi Kaszinónak titkára volt, és elvállalta a MOVE sportegylet elnöke tisztét is. 1938-ban elvállalta a Nemzeti Egység Pártja kiskőrösi szervezetének elnöki tisztét. Ha kellett, nagyon szívesen segített bárkinek, még ismeretleneknek is. Többször előfordult, hogy az ország különböző tájairól érkezett csoportokat végigkalauzolta a községen, közben megmutatta nekik Kiskőrös nevezetességeit, a sétát élmény számba menő előadással fűszerezte.

Illy György és családja

Az Illy nevet olvasva elsősorban a kávé élvezettel fogyasztó emberek kapják fel a fejüket, hiszen ez egy igen jól csengő márkanév. Érdekes, hogy bizonyos szempontból ez is Magyarországhoz kötődik, mint oly sok minden más. Az alapító, Illy Ferenc ugyanis Temesváron született, az első világháború után vándorolt ki Olaszországba, s alapította meg a híressé vált Illy céget. Ez az írás azonban nem róla, hanem a család egy másik ágáról fog szólni. A címben feltüntetett Illy György Szatmárnémetiben született 1869-ben katolikus családban. Édesapja Illy György, édesanyja Piller Amália volt. Két testvérét ismerjük: Emmát, aki Bory Imrénnek volt a felesége, és Károlyt, aki 1874-ben született. Illy Emma Keszthelyen volt tanítónő, ott is halt meg 1942. október 14-én, 80 esztendőskorában. Nagybátyja volt Illy Gusztáv miniszteri számvizsgáló, aki Budapesten hunyt el 1888. augusztus 28-án.

Illy György iskoláit Szatmárnémetiben, a katolikus főgimnáziumban végezte, majd a Magyar Királyi Állatorvosi Akadémián tanult, ahol állatorvosi diplomát szerzett. 1895-ben került Kiskőrösre körállatorvosnak, így nemcsak a kiskőrösi, hanem a járás területén is felügyelte a lábasjóságok és háziállatok egészségét. Aktív részese volt Kiskőrös mindennapi életének, aktívan bekapcsolódott a település közéletbe. Baráti kapcsolatba került a helyi királyi közjegyzővel, Dr. Jakab Gézával. Egy idő után Jakab bemutatta a jó kiállítású, nőtlen állatorvost unokahúgának, Himffy Mária Irma Ilona Idának. Kölcsönösen megtetszettek egymásnak, s még 1896. július 5-én eljegyezték egymást. Az eseményről több környékbeli újság is tudósított, és az esküvőre is hamarosan sor került, 1937. február 6-án. Himffy Irma szülei: Himffy József és Jakab Mária már nem éltek, ezért a nagybátyja, Jakab Géza jegyző vezette a menyasszonyt az oltárhoz. A másik tanú a házasságkötés alkalmából Geréby Imre főszolgabíró volt. Az ifjú feleség édesapjának eredeti családneve Stir volt. Ő Nagykanizsán született 1821. október 21-én. Pécsen járt iskolába, majd az 1848-as szabadságharc kirobbanása után honvédek állt. Rövidesen a gyöngyösi honvéd kórház parancsnoka lett. A szabadságharc bukása után egy rövid ideig bujdosott, majd jelentkezett a hatóságoknál. Ezután két hónapig Aradon vizsgálati fogságba helyezték, majd szabadon engedték. Szegeden folytatta tanulmányait, ezután pedig Pesten jogot végzett. Gyöngyösön telepedett le s egy ideig a megye tisztviselője volt; később ügyvédi irodát nyitott. 1861-ben változtatta meg a nevét Himffyre. Gyöngyös városának közel

húsz évig volt főügyész, itt halt meg 1887. június 23-án.

Illy Györgynek és Irmának sorra születtek meg gyermekeik: 1898. január 2-án György, 1899. június 2-án Mária Ilona Ida, 1901. május 14-én Géza és 1903. március 19-én Amália. Ezután nem sokkal a férjet áthelyezték a délvidéki Zomborba, ahol folytatta áldásos tevékenységét. Itt született meg következő gyermekük, József 1905. március 15-én. A békés hétköznapiakat váratlanul családi gyász szakította meg. 1907. január 11-én hirtelen 39 éves korában meghalt a feleség, Himffy Irma. Zomborban, a Kistemetőben kísérték utolsó útjára. Az egyedül maradt férj nem sokáig maradt özvegyi sorban. Még a gyászév sem telt el, mikor megismerkedett Taussig Teréziával. A kapcsolatból rövidesen házasság is lett, hamarosan pedig bővült a család is. 1909. június 8-án megszületett Gusztáv, 1911-ben pedig Teréz gyermekük. Illyt az első világháború kirobbanása után Pozsonyba helyezték.

Valószínűleg a hadsereg is igénybe vette szaktudását, az itt állomásozó katonai alakulatok loállományát is gyógyította. 1918 végén, az összeomlás után nem akart felesküdni az új csehszlovák hatalomra, ezért családjával együtt Magyarországra menekült, Szekszárdon helyezkedett el. 1923 elején Tolna megye törvényhatósági magyar királyi állatorvosa lett, magyar királyi állategészségügyi felügyelő címmel. Ő irányította az elkövetkezendő időkben a vármegye állategészségügyi igazgatását és a járványvédelmet, így az ország legtekintélyesebb állattenyésztő vidéke nagyon sokat köszönhetett az ő kiváló szaktudásának. Többször végiglátogatta a megye településeit, tájékozódott az állategészségügyi helyzetről, tanácsokat osztott, előadásokkal segítette az ágazat fejlődését. A Szekszárdi Gazdák Asztaltársasága által szervezett rendezvényen a 'Szarvasmarha gümőkórintás állami támogatással' tartott előadást, amelynek végén, szabadon kérdezhetek tőle a gazdák. Szakcikkei jelentek meg a vármegye hivatalos újságjában, ilyen volt például a „*Állatbetegségek Tolna vármegyében*” címmel megjelent glosszája. Kimutatásokat készített járvány idején, s intézkedéseket fogalmazott meg. A megyei közigazgatási bizottság tagjaként aktívan részt vett a vármegye életének szervezésében. Munkája mellett éveken keresztül tanársegédként tanított a Magyar Királyi Állatorvosi Főiskolán. Kiemelkedő munkásságát II. osztályú Polgári Érdemkereszttel jutalmazták, majd főtanácsosi címet is megkapta.

Felesége 1931. április 3-án Szekszárdon

elhunyt. Dr. Illy György 1932. június elsejével távozott beosztásából. Helyét ideiglenesen helyettese, Spatz Mór, magyar királyi főállatorvos foglalta el. Valószínűleg a megfeszített munka és felesége elvesztése is közrejátszhatott betegsége kialakulásában, pár hónapig Budapesten egy szanatóriumban kezelték. A gyógykezelés hatására állapota javult, ezért hazaengedték pihenni, a Balaton mellé. Keszthelyre utazott rokonaihoz, hogy kipihenje az utóbbi hónapok izgalmaival. Itt azonban hirtelen rosszul lett, s 1932. július 26-án meghalt. Keszthelyen, a Szent Miklós temetőben temették el. Ravatalánál beszédet mondott dr. Krompecher Szilárd miniszteri tanácsos, az állatorvosi kar nevében Szekeeres Vince, az Országos Állatorvos Egyesület elnöke, Tolna vármegye törvényhatósági bizottsága nevében dr. Barabás Imre főállatorvos. Halála után Szekszárd városának gyűlése megemlékezett róla, emlékét a közgyűlés jegyzőkönyvileg megörökítette.

Gyermekei szintén szép pályát futottak be: Géza vállalatigazgató lett, György a katonatiszti pályát választotta. 1915. március 15-én végzett a Pécsi M. Kir. Zrínyi Miklós hadapródiskolában. 1915. szeptember 1-jén avatták hadnaggyá. Részt vett az első világháborúban. Főhadnagy, majd 1927-től százados lett a Magyar Királyi Honvéd Gyalogezredben. 1937-ben őrnagy, 1942-ben alezredes, majd 1943. április 30-tól ezredes lett. Feleségül vette Teleki Juliannát, házasságukból három fiuk született: György, Sándor és László. 1945 után leszerelt, otthagya a hadsereget. 1970. december 5-én halt meg Budapesten, felesége három évvel élte túl.

József szintén a katonai pályát választotta. A Ludovika Akadémia elvégzése után rövidesen főhadnagy, majd százados lett a gépkocsizó gyalogságnál. 1943. augusztus 1-jétől őrnaggyá léptették elő. Amália Óvónőképzőt végzett. Oklevelének kézhezkapása után Nemti község (Nógrád megye) óvodájába helyezték. Megismerkedett Radó (Bürgner) Gyula ügyvéddel. 1931-ben kötöttek házasságot. Egy leánygyermekük született, aki mérlegképes könyvelő lett. Irma szintén a tanítónői pályát választotta. Sokáig Szekszárdon tanított. Nem ment férjhez. 1963. január 3-án halt meg hosszú szenvedés után. Teréz védőnőként dolgozott Szekszárdon. 1993. március 22-én halt meg Tolna megye székhelyén rövid szenvedés után.

Gusztáv emelkedett legmagasabbra, ám nem érthette meg a csúcst, mert pályáját félbetörték. A Pozsonyi Evangélikus Líceumban tanult, majd a cseh megszállás után a csonka Magyarországon folytatta tanulmányait. 1933-ban elvégezte a Ludovika

Akadémiát, majd a hadiakadémiát. Felesége zsidó származása miatt kénytelen volt feladni a katonatiszti pályát, vezérkari ezredesként nyugdíjazták. Két gyermekük született: Gusztáv (Budapesten született 1947-ben) és Katalin.

állásba. 1944-ben, mint katonaszökevény, illegálisan élt. 1945 elején a debreceni kormánnyal Budapestre jött. 1945 után az MKP Farkas Mihály vezette Katonai Bizottságának tagja volt. Reaktiválták, a Honvédelmi Minisztériumba került, személyzeti osz-

1949-ben altábornaggyá léptették elő a honvédség szemlélője beosztásban. 1950 áprilisában koholt vádak alapján letartóztatták, az úgynevezett tábornokperben 1950. augusztus 10-én, illetve 17-én első és másodfokon halálra ítélték, majd kivégezték.

1954. szeptember 17-én részlegesen rehabilitálták, majd 1956. október 13-án a többi kivégzett főtiszttel együtt ünnepélyesen újratemették a Farkasréti temetőben mély részvét mellett, katonai gyászpompával. 1990. október 1-jén a Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyezte az ítéletét. A köztársasági elnök 2007-ben Illy Gusztáv altábornagyot posztumusz vezérezredessé léptette elő.

Források:

Jelentés a tanintézet állapotáról az 1919-1920. iskolai évben

Magyar Életrajzi Lexikon

Szinycsei József: Magyar írók élete és munkái.

Tolnamegyei Ujság

Halas és Kis-Kőrös, 1896 (1. évfolyam, 1-35. szám) 1896-07-12 / 11. szám

Délmagyarország, 1956. október (12. évfolyam, 232-254. szám) 1956-10-14 / 243. szám

Kiskőrösi római katolikus anyakönyvek
Országos Széchényi Könyvtár Gyászejelentés gyűjteménye

Bella Tibor Zoltán

Sólyom László az egyik fővádolt 1949-ben (Internet)

Szintén nyugállományba helyezett barátai révén kapcsolatba került az illegális baloldali mozgalommal, bekapcsolódott az ellen-

tályvezető, majd – vezérőrnagyi rangban – a minisztérium személyügyi főcsoportfőnöke lett. Később kiképzési ügyekkel foglalkozott;

A tábornokperben kivégzett főtisztek sírjai a Farkasréti temetőben (honvedelem.hu)

Miről írt az országos és a helyi sajtó 100 évvel ezelőtt?

Egy rendes sajtótermék általában rendelkezik lapszemle rovattal, ennek mintáján pedig mi is megpróbálkoztunk egy múltbeli eseményeket a korabeli nyomtatott sajtón keresztül bemutató állandó fejezettel, ahol az országos és a helyi lapok hasábjain megjelent cikkek és rövidhírek is terítékre kerülnek. Érdekes megfigyelni rajtuk keresztül nemcsak az éppen aktuális témákat, eseményeket, de a korabeli nyelvezetet, vagy az elmúlt száz esztendőben alaposan megváltozott újságírást, mind a stílust, mind az etikát tekintve. Az egyes bemutatott írásokat a közérthetőség kedvéért mai nyelvre ültetjük át, illetve ahol szükséges, a végén megjegyzéssel látunk el.

Az országos lapokból

„[...] — **Nemzetörök és tengerészek összeütközése Kiskőrösön.** Kiskőrösön - amint onnan jelentik - a nemzetörök és tengerészek között összeütközés támadt. Két tengerészt megöltek, egy leszerelt katona súlyosan megsebesült. A sajnálatos eset részletei ezek: A hadügyminisztérium tíz tengerészt küldött le Budapestről Kiskőrösre, hogy onnan két teherautót szállítsanak föl Budapestre. A tengerészek kedden meg is érkeztek, de Kiskőrös elöljárósága nyomban telefonösszeköttetésbe lépett a hadügyminisztériummal és kérte a tengerészek sürgős hazarendelését, amit a hadügyminiszter el is rendelt. A tengerészeknek azonban ezt a parancsot nem lehetett tudtul adni, mert ezek időközben szerteszédtek a városban. A kiskőrösi nemzetörök erre fegyveresen kivonultak a tengerészek fölkeresésére és rövid idő múlva rájuk is akadtak. Egy sajnálatos félreértés folytán összeütközés támadt a nemzetörök és a tengerészek között és ennek során két tengerész holtan esett össze, egy katona súlyosan megsebesült. A többi tengerész erre [ti. Földesi] Nagy Sándor alhadnaggyal együtt a község házára ment, ahol megkezdtek kihallgatásukat. A kihallgatás alatt nagy tömeg gyűlt össze a község háza előtt és fenyegető magatartást tanúsított. A kihallgatást vezető százados (sic!) beszédet intézett a tömeghez, hogy menjenek haza, de a tömeg lövöldözni kezdett és az egyik golyó az alhadnagy hasába fúródott. A tömeg miután egy jól irányzott ködobással a község háza egyetlen lámpáját is leverte és a szobában koromsötétség lett, szétszórt. Másik híradás szerint a tengerészek közül nyolcan megsebesültek és ezek közül egy meghalt. A támadók részén is volt egy haláleset és egy súlyos sebesülés.” /Megjelent a Népszava 1919. február 20-i számában/

„[...] — **A kiskőrösi események.** Mi is írunk a kiskőrösi eseményekről lapunk csütörtöki számában. Most Kiskőrösről az alábbiak közlésére kért föl bennünket az ottani szociáldemokrata párt titkársága: A kiskőrösi eseményekről a fővárosi lapokban téves közlemények jelentek meg. A valódi tényállás a következő: A múlt év október 31-én Kiskőrösön is voltak belzavargások és a rend helyreállítása végett a

fővárosból küldtek ide katonaságot. November 2-án a rend helyre is állott. A katonaság tagjai közül néhányan magánházakba behatoltak és raboltak, fosztogattak. A rendcsináló katonaság itt tartózkodása alatt átutazó német katonák két személyautót hagytak itt az elöljáróságnak szabályszerű elismervény ellenében, amely autókat az elöljáróság több mint egy hónapja a hadügyminisztérium kiküldöttjeinek ugyancsak elismervény ellenében átadott. Azóta állandóan teljes biztonság és nyugalom van. A rendre az itteni járási nemzetörség ügyel föl. E hónap 13-án Földesi Nagy alhadnagy vezetése mellett 10 tengerész jött abból a célból, hogy az autókat Budapestre vigyék. Bár az elöljáróság igazolta, hogy azokat már elvitte a hadügyminisztérium megbízottja, a tengerész-nemzetörök mégis azzal az ürügygel, hogy az autókat keresik, sok magánlakásba behatoltak és mindenképpen sértő magatartást tanúsítottak. Mindez a városban nagy izgalmat keltett. A helybeli nemzetörség, hogy a várható rendzavarást megakadályozza és a fölizgatott lakosságot megnyugtassa, fegyverek átadására és a város elhagyására szólította föl a tengerész-nemzetöröket. Ezek azonban, bár közben a hadügyminisztériumtól arra utasítást kaplak, ezt megtagadták, sőt lövöldözni kezdtek, egy nemzetört agyonlöttek és a jelenlevő másik két nemzetörre is ráfogták fegyvereiket, mire ezek visszalöttek. Egy tengerész-nemzetör meghalt, három pedig megsebesült. Ismét teljes a csend és nyugalom, amit biztosít az a körülmény is, hogy a nemzetörség csupa szervezett munkásokból áll. A lakosságnak túlnyomó része is szemezett földmunkás és kigazda. Csak az a baj, hogy - komoly forrásból eredő hírek szerint - nagyobb tengerészcsapat készül Kiskőrösre, ami miatt, ha igaz lenne, polgárháború törne ki. Mert nemcsak Kiskőrös, hanem a szomszédos községek és városok nemzetörsege is, sőt a Kiskunhalason székelő 86. gyalogezred teljesen fölkészülve vár minden jogtalan behatolást. A szociáldemokrata párt és a nemzetörség a rend fönntartását garantálják, azonban határozottan kérik, hogy idegen csapatot ide ne küldjenek, mert arra semmi szükség nincs.” /Megjelent a Népszava 1919. február 23-i számában/

Megjegyzés: Az események 1919. február 18-án játszódtak le. A valósághoz a második

közlés áll közelebb, itt ugyanis a Népszava újságírója egy a kiskőrösi szociáldemokraták által helyreigazított történetet adott közre. Az elhunyt nemzetör, Peics Pál volt, aki horvát születése ellenére nem tért haza a háború után, hanem itt Kiskőrösön vállalt szolgálatot. A nagyobb létszámú tengerészalakulat sohasem érkezett meg a községbe.

A helyi újságból

„[...] **Beszámoló**

Egy évi munka eredményéről adunk számot, egy férfiú szorgalmas munkájáról, mely tekintve a nehéz háborús viszonyokat, annál jobban dicséri mesterét.

Most egy éve elevenítettem fel e lap hasábjain azt az eszmét, hogy Kiskőrös közönsége halhatatlan szülöttének, Petőfi Sándornak százéves születési évfordulója alkalmával egy olyan monumentális emléket állítson, amely Kiskőrös közönségének dicsőségére válik, a nagy költőhöz pedig méltó lesz. Szerény anyagi viszonyaimhoz mérten 50 koronát küldtem a harctérről. Ez a csekély összeg volt az alapja annak a – mondhatjuk hatalmas tőkének – amit egy éveredményeképpen fel tudunk mutatni.

Az egy évi gyűjtés 14.533 korona 57 fillér, tehát Kiskőrös község használatában lévő 4496 K 26 fillérrel együtt 19.029 K 83 fillér. Egy szép szobor felállításához nem nagy összeg, de ha számításba vesszük azokat a nehézségeket, amiket ily irányú gyűjtés elé a háborús nehézségek torlaszoltak – Nagy Domonkos barátomnak, e lap főmunkatársának annál nagyobb az érdeme, hiszen egyedül az ő serkentésének és biztatásának köszönhető, hogy akkor, amikor Kiskőrösön annyi különböző hadijótékonyági alapra a múlt évben gyűjtöttek, még ily tekintetes összeget, 14.533 K 57 fillért tudott összegyűjteni.

Még most nem tudjuk, hogy milyen eredménnyel fogjuk zárni az új 1919. év gyűjtését, de erős reményünk van rá, hogy a háború szerencsétlenüljeit az új, erősen szociális kormány tisztességesen el fogja látni, s akkor az áldozatkészség oltárán jelentkezők mind a mi Petőfink szobrára adhatják le adományait.

Érdekes megemlíteni, hogy az adakozók között igen tekintélyes számban voltak képviselve a harctéren lévő katonák, akik 16 fillérenyi napi zsoldjukból mindig aránylag igen nagy összeget küldtek. Nem feledkezhetünk meg az apró diákságról sem, akik között többen csak hosszú hónapok alatt bírtak összerakni néhány koronát, hogy azt a szent célra áldozzák. Ezzel szemben az igazság kedvéért meg

kell említeni, azt is, hogy akik a háborúban úgynevezett nagy hadinyereségben részesültek, - vagy egyáltalán nem adtak, vagy pedig csak morzsákat dobtak úgy a más természetű hadijótékonyaság oltárára, mint halhatatlan Petőfink emlékére. Reméljük, hogy azok, akik a harctéren oly érzékenyek tudtak lenni a nemes cél iránt, itthon is lelkes harcosai lesznek az eszméknek, míg a szerencsések, akik itthon voltak, és nagy vagyonhoz jutottak, ne csak morzsácskával, de legalább illendő szelettel igyekezzenek leróni társadalmi kötelezettségüket, mert a jó kedvű adakozót szereti az Isten, de a kapzsi ember elveszti becsületét.

Adj a Isten, hogy jövőre a gazdagokról is oly elismerően írassunk, mint jelenleg a szegény, harctéren szenvedő katonákról!

K[valószínűleg Kiss Béla]"
/Megjelent a Kiskőrös és Járása
1919. január 5-i számában/

Megjegyzés: A korabeli jótékonyasági lobbi bemutatása mellett természetesen a forrás legfőbb értéke, hogy értesülhetünk belőle az ekkor már egy éve folyó gyűjtésről, amely Kiskőrös második Petőfi-szobrának elkészítésére irányult, a Petőfi Szoborbizottság koordinálásával. Sajnos az évek alatt összeadott pénzügyi alap értéke 1924-re a korona inflálódása és nehéz gazdasági helyzet miatt mindössze 3 pengő értékre zsugorodott. Az új szoborhoz tulajdonképpen teljesen előlről kellett kezdeni a gyűjtést, ami így csupán 1927-re készülhetett el.

„[...] **Csendélet a „Szarvas szálló”-ban**

Mind sűrűbben hangzik a panasz községeink jobb sorsra érdemes szállója, a Szarvas fogadó ellen.

A szobaárak keményen ki vannak róva napi 6 és 8 koronákban, de ha már sem fűtés, sem világítás a szobákban nincs, annyi áldozatot hozhatna a fogadós abból a bezsebelt szobaárakból, hogy legalább az esti fél hat órától kezdve a koromsötét folyosót és az árnyékszék egy-egy minimálisan kis kaliberű lámpással megvilágítaná, annyival is inkább, mert 40 liter petróleumot kap a fogadós havonként.

Egy jó barátom régebb idő óta lakója a szállónak. Valamelyik este a sötétben úgy neki vágódott a nyitva hagyott klozet ajtónak, hogy percekig tartott, mire magához tért az ütés okozta ájulásból.

Másnap berúgva ment haza, akkor, hogy-hogy nem, talán mert az Úristen különös angyalai öröködnék, nem vágta semmiféle ajtóba a fejét, de a nagy sötétség folytán első emeleti lakása helyett a fogadós cselédszobájában ébredt fel. Azóta mindennap részegen jár haza.

Egy vidéki szobavendég azután a hely után botorkált, ahová a kommunista pártvezér is gyalog jár, visszajövet sehogy sem talált vissza a szobájába, sorra próbálta hát az összes

kilincseket, de a nagy sötétségben oly ügyetlenül tapogatott, hogy kétszer is elkerülte épp az ő szobáját, és kétszer nyomkodta végig nagy robajjal az ártatlan kilincseket, miközben – mert jóra való tanyasi ember volt – éktelenül káromkodott, persze hangfogó nélkül. S a szegény áldozatok, akiket azzal büntet a földi igazságszolgáltatás sújtó keze, hogy a Szarvasban kell ilyenkor aludniuk, bizony fel-felbredednek boldog álmaikból.

De nehogy azt higgyék ám kérem, hogy nappal ki lehetne a fogadóban pihenni egy esetleges pesti utazás szibériai fáradalmait. Nem! Mert akkor fogtechnikus kisasszonyék fogat húznak, fájdalom nélkül ti. aki húzza annak nem fáj, de akiből húzzák az úgy ordít, mintha nyúznák.

Hogy az ágynemük milyen istentelenül piszkosak, azt abból lehet következtetni, hogy utoljára 1918. évi december hó derekán tettek a Szarvasban tisztába az ágyakat, azóta, ha valamelyik jobb érzésű és bátrabb vendég tisztát kér, mindig azt feleli a fogadós, hogy szárad a ruha a padláson.

Nem ad tiszta ágyneműt az a fogadós sem egy polgártársnak, sem egy jegyzőnek, ámbar mindenkinek egyformán fizetni kell a szobáért, – ellenben ha a fogadós rokona száll meg, akkor ennek az úrnak, ámbar ez is csak annyit fizet, mint a másik, ha éjjelkor jön is, azonnal adnak tiszta ágyneműt. Kell is. Hiszen mit bánja az a fogadós, hogy minden halandó polgárember olyan ágyban kénytelen aludni, amelyiket előtünk áthúzás nélkül már hetvenen-nyolcvanan megfeküdtek, vagy ezek tetvesen, vagy valami ragadós nyavalyát szedve magukra azokról a piszkos ágyakról, távoznak a fogadóból, de a rokon az más, ennek jár tiszta ágynemű, hiszen most egyenlőség van!

Kérem az illetékes hatóságot, csináljon rendet a Szarvasban, mert ugye ez közérdek; de egyben azt is kérem, hogy ne elsímítási módszerrel, hanem radikálisan.

Molnár Géza

Fenti cikket leközelítjük azon megjegyzéssel, hogy ha így áll a dolog, az előjárásnak kötelessége cselekedni, nehogy a tulajdonát képező fogadó hírnevét örökre tönkretegyék.

Szerkesztőség"

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilapban, 1919. február 2-án/

Megjegyzés: Habár minden olyan forrás és beszámoló kritikával kezelendő, amelyben a történetet a leíró fél ismerősével, vagy annak ismerősével esett meg, tudvalevő, hogy a Szarvas szálló 1915. január 1-i megnyitását követően igen nehéz helyzetbe került. Az országos elszegényedés, a háborús évek nélkülözése arra készítette az első bérlőt, Schwarz

Manót, hogy szolgáltatásai színvonalának folyamatos csökkentése mellett árait fentartsa, esetleg még emelje is, így akarva szert tenni némi bevételre. A hatás természetesen pontosan az ellenkezője volt, a Szarvas legendásan rossz hírnévre tett szert ebben az időszakban, ennek ékes példája lehet a fenti olvasói levél is. Felvirágzása csak az 1920-as évektől kezdődően zajlott le, miután új bérlő, Tölgyszéki Papp Béla vette át a vendéglátóhelyet.

Rövidhírek a helyi újság hasábjairól

„[...] — **Felolvasás.** Kiss Béla tanító, a Népkör elnöke már múlt vasárnap délután felolvasást tartott a Népkörben [ti. a mai autóbusz váróterem helyén állt] „A polgárság és a szocializmus” címen. Felolvasása végén indítványozta, hogy alapítsák meg a demokratikus és szociális alapon álló független Károlyi pártot s egyúttal indítványozta, hogy elnöknek Nagy Domokost válasszák meg. Nagy Domokos azonban kijelentette, hogy mint hivatalnok, semmiféle pártvezetői állást nem vállal el, hanem mint újságíró, tőle telhetőleg dolgozni fog a demokratikus alapon álló, szociális független Magyarországért. Az értekezlet ezután elnökké megválasztotta dr. Bíró Bálint ügyvédet, alelnökké Turán István [ti. községi] bírót, titkárrá Kiss Bélát, jegyzőnek Mendelényi Jánost, pénztárnoknak Fazekas Pált. Ezután választottak kerületenként 5, illetve a külterületek részére 10 választmányi tagot. A megválasztott előkészítő bizottság elhatározta, hogy népgyűlés keretében fogják megszervezni a Károlyi pártot, s akkor véglegesen megválasztják a párt vezetőségét.”
/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilapban, 1919. január 5-én/

„[...] — **Az iskolák megnyitása.** A hosszú háború alatt alig volt számottevő tanítás az evangélikus iskolákban. Most, hogy a béke reménytelen (sic!) korszakába léptünk, azt gondoltuk, hogy gözerővel fog megindulni minden, így elsősorban a tanítás is, hogy a sok mulasztást, amennyire lehet, helyrehozzák. De mily különös, a kórházzá, majd kaszárnyává [ti. a román megszállás alatt] átalakított iskola már rendben van, de tüzelőanyag nincs. Mivel a községi előjáróság utasítására a Csala pusztán lévő fát senki sem akarta hazaszállítani, az evangélikus egyház lelkészei a szószékről kérték fel az ev. egyház híveit, hogy gyermekeik tanítása érdekében a szükséges 18 öl fa szállítására vállalkozzanak. Sajnos senki nem jelentkezett. Így bizony nem fognak tanulni a gyermekek.”
/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilapban, 1919. január 5-én/

„[...] — **Földet a katonáknak.** A Nemzeti Tanács kimondotta gyűlésén, hogy megkérdezi Huszi István mérnököt az iránt, hogy az ökördi puszta bérletről mikor mond le, hogy azt aztán a község kioszthassa azok között a katonák között, akik igényt tartanak rá.” /Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilapban, 1919. január 19-én/

„[...] — **A Kiskőrösi Színház Mozgó** ma vasárnap két előadást tart, du. 4 órákor és este 6 órákor színre kerül Tolsztoj Leó örökbecsű drámája, a Karanin Anna (sic!), vagyis egy orosz főúri hölgy szerelmi drámája, a kíséző műsorral.” /Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilapban, 1919. január 19-én/

„[...] — **Szesztilalom.** A magyar köztársasági elnök 1918. évi 6721. számú rendelete alapján bort, sört és pálinkát (égetett szeszes italokat) vendéglőkben, korcsmákban, bor-, sör-, és pálinkamérésekben, kávéházakban, cukrászdákban sem helyben való elfogyasztásra, sem az utcán átárusítani nem szabad 1918. évi december hó 31-én déli 12 órától kezdve. Gyógyszertárak gyógyborokát és gyógyászati célokra szolgáló szeszt csupán rendeltetettre szolgáltathatnak ki. A kizárólag bor, sör és pálinka kimérésére berendezett üzletek (kocsmák és pálinka butikok), zugkocsmák és engedély nélküli italmérések állandóan zárva tartandók. [...]” /Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilapban, 1919. január 19-én/

„[...] — **Krumplit kapunk.** Varga Sándor vezetőjegyzőnknek sikerült ígéretet nyerni, hogy ismét kap Kiskőrös közönsége 20 vagon krumplit, sőt ami fontos, a krumpli szállítása már a napokban megkezdődik. Köszönet illeti Varga Sándor főjegyzőnket fáradhatatlan buzgalmaért, hogy ilyen nehéz viszonyok között is addig fárad, addig kilincsel, amíg ered-

ményt ér el.” /Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilapban, 1919. február 2-án/

„[...] — **Cipőt és csizmát kaptak az iskolás gyermekek.** Az alispán a község részére bőrt utalványozott ki, amit a Nemzeti Tanács felszabott és súlyra lemérve eladott. A bőr különként 48 koronába kerül, a cipőhöz vagy csizmához a sarok és talpbőrért 19 korona 80 fillért számíthat fel a mester, míg a munkadíj 60 korona. Bélés nem jár sem a cipőbe, sem a csizmába, de mást mindent köteles adni a mester 60 korona munkadíjért.” /Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilapban, 1919. február 2-án/

„[...] — **Lisztcsempészés.** Az élelmes pestiek nagy számban lepik el községünket és minden elképzelhető élelmiszert összevásárolnak, hogy aztán az ilyen tiltott kereskedelemmel minél több pénzt szerezzenek maguknak. A Nemzeti Tanács elhatározta, hogy a lisztcsempészést ellenőrizteti, mert eladó lisztje a termelőknek nem lehet, hiszen rekviráltak mindenkinél, másnak meg amúgy sem lehet, mert jegyre kapja a lisztet. Tehát bárki ad el lisztet, szabálytalanságot követ el, amiért méltó büntetésben lesz része az illetőnek.” /Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilapban, 1919. február 9-én/

„[...] **Kiskirályoknak** képzelték magukat a szomszédos Soltvadkert és Akasztó község Nemzeti Tanácsai, illetve azoknak elnökei. Mind a két helyen szigorúan kimondották, hogy semmiféle érlelmi cikket nem engednek kivinni más községbe. Kiskőrös község vezetői hiába fordultak ismételten a fősolgabírói hivatalhoz, mert annak rendeleteit is a papírkosárba dobták. A legutóbbi miniszteri rendelet értelmében a renitenskedő községeknek a fősolgabírói hivatal megtiltotta a bakancsok kiadását. Úgy vesszük észre, hogy ez már a

szomszédoknak sem tetszik, mert azóta igen nagy a fogadkozás, hogy szabad a vásár mindenkinnek náluk is. Majd meglátjuk! Különben a fősolgabíróinak az ilyen községektől kötelessége a só, cukor, petróleum és minden más közszükségleti cikk megvonását elrendelni.” /Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilapban, 1919. február 16-án/

„[...] — **Jubiláló malomvállalat Kiskőrösön.** A Molnárak Lapjából vesszük a következő hírt. A Gottlieb Ignác rozsműmalma cég [ti. Kossuth Lajos utca] birtokában lévő malomvállalat most érte el alapításának illetve fönállásának félszázados évfordulóját. Ezen virágzó ipartelep 36 év óta van jelenlegi tulajdonosának, Gottlieb Ignácnak birtokában, aki azt ezen idő alatt természetszerűen többször átalakíttatta, modernizálta, úgyhogy ma 300 métermázsa teljesítménnyel bír 24 óránként. [...]” /Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilapban, 1919. február 16-án/

„[...] — **Zeneiskola.** Szamosy Ferenc zene tanár községünkben zeneiskolát fog nyitni, és az akadémiai módszer szerint zongora és énektanszakból kurzusokat fog összeállítani, azon kívül különórákat ad. Ezúton kéri a jelentkezőket, hogy minél többen jelentkezzenek, és hogy a kurzusok összeállítása minél előbb megtörténjen. Jelentkezéseket a kiadóhivatal bármikor elfogad.” /Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilapban, 1919. február 16-án/

„[...] — **Véget ért a hadisegély kifizetése.** A hét folyamán befejeződött a hadisegély kifizetése. Ezek után csak azok kaphatnak, illetve részesülhetnek hadisegélyben, akiknek férjeik, vagy gyermekeik – akik után a hadisegélyt élvezték – még nem jöttek haza.” /Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilapban, 1919. február 16-án/

